

LAReS

Lowlands
Archaeological
Research
Service

Nieuwbouw aan de Alfons Van den Sandelaan te Schilde.
Archeologienota

E.N.A. Heirbaut
Julie Hagen

Colofon

Titel: Nieuwbouw aan de Alfons Van den Sandelaan te Schilde. Archeologienota

Auteur: Elly N.A. Heirbaut & Julie Hagen

Grafische illustraties/GIS: Elly N.A. Heirbaut

Rapportnummer: LAReS-rapport 358

Projectleider/veldwerkleider: Elly N.A. Heirbaut

Uitvoerder: LAReS, Lowlands Archaeological Research Service

Vestiging: Rozenlaan 15, 2980 Halle-Zoersel

Publicatiedatum: September 2020

Publicatieplaats: Pulderbos

Illustratieverantwoording voorblad: uitsnede uit de Ferrariskaart.

© LAReS. Niets uit deze uitgave mag zonder bronvermelding worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door print-outs, kopieën, of op welke andere manier dan ook.

LAReS aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

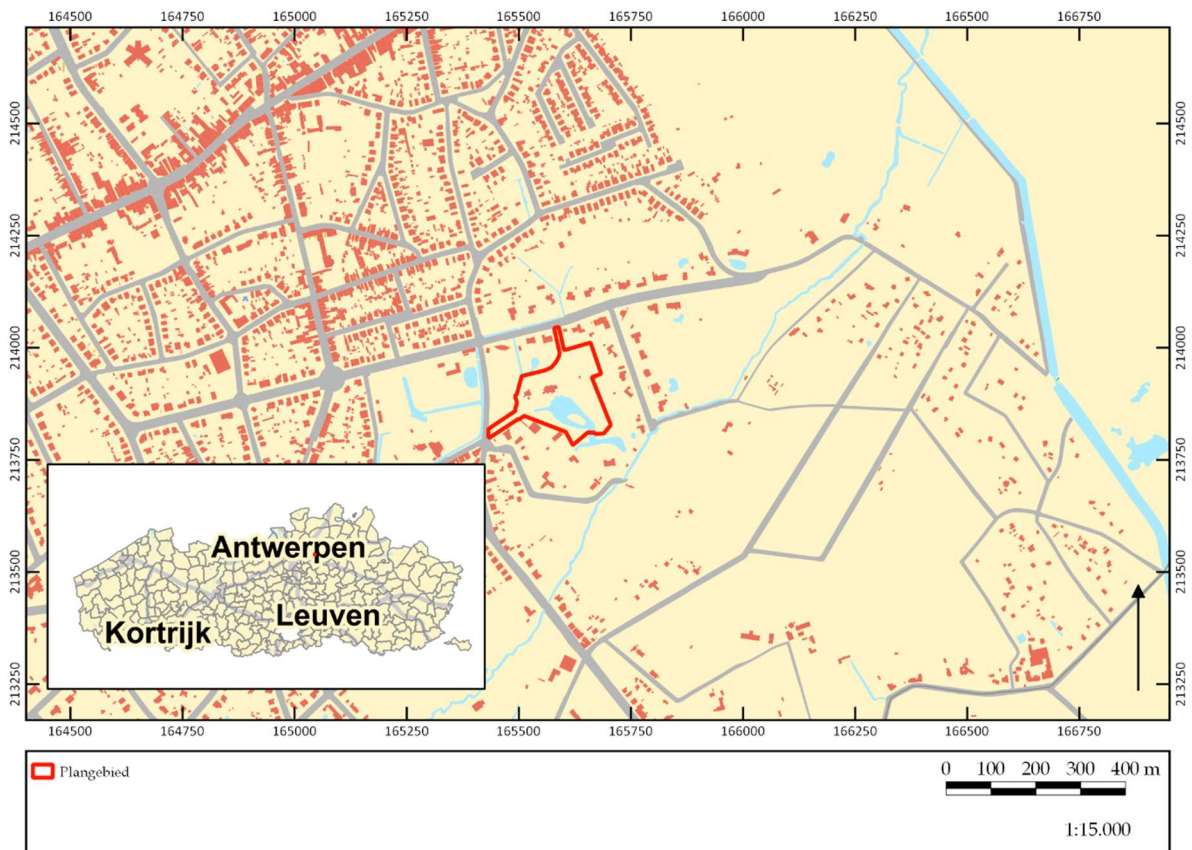
Deel I. Resultaten van het vooronderzoek

Inhoudsopgave

1 INLEIDING	5
1.1 RANDVOORWAARDEN	6
1.2 TECHNISCHE FICHE/ADMINISTRATIEVE GEGEVENS	7
2 VRAAGSTELLINGEN	8
3 METHODIEK VAN HET ONDERZOEK	9
3.1 ONDERZOEKSMETHODIEK	9
3.2 RAPPORTAGE EN AFBEELDINGEN	10
4 BESCHRIJVING VAN DE GEPLANEDE WERKZAAMHEDEN	11
4.1 BESTAANDE TOESTAND	11
4.2 NIEUWE TOESTAND	12
5 ARCHEOLOGISCH BUREAUONDERZOEK	17
5.1 ARCHEOLOGISCHE VOORKENNIS	17
5.2 HISTORISCH KADER	17
5.3 CARTOGRAFISCHE BRONNEN	17
5.4 LUCHTFOTOGRAFIE	21
5.5 GEO(MORFO)LOGIE EN BODEM	23
5.5.1 DIGITAAL HOOGTEMODEL VLAANDEREN II	23
5.5.2 TERTIAIR GEOLOGISCHE KAART	23
5.5.3 QUARTAIR GEOLOGISCHE KAART	24
5.5.4 BODEMTYPE	24
5.5.5 POTENTIËLE BODEMEROSIE- EN BODEMBEDEKKINGSKAART	27
5.6 ARCHEOLOGISCHE BRONNEN	27
6 SYNTHESE	31
6.1 SYNTHESE VOOR GESPECIALISEERD PUBLIEK	31
6.1.1 SAMENVATTING VAN DE ONDERZOEKSRÉSULTATEN EN BEANTWOORDING VAN DE ONDERZOEKSVRAGEN	31
6.1.2 IMPACT VAN VROEGERE EN GEPLANEDE WERKEN	32
6.1.3 POTENTIEBEPALING, KENNISVERMEERDERINGSPOTENTIEEL EN AANBEVELING	33
LITERATUUR	36
GERAADPLEEGDE WEBSITES	36
GERAADPLEEGDE LITERATUUR	36

1 Inleiding

Het plangebied is gelegen aan de Alfons Van den Sandelaan te Schilde, aan de rand van een woonwijk. Het plangebied is gelegen in een sterk beboomd landschapspark dat gekenmerkt wordt door een vrij onregelmatige vorm en waarbinnen een aantal vijvers en waterlopen is aangelegd. De omgeving rondom het park is sterk bebost. De opdrachtgever plant de bouw van een nieuw volume met ondergrondse parkeergarage en de renovatie van het bestaande kasteel Spreeuwenborg waarin een wellness-gedeelte wordt vervaardigd. Ook zullen diverse toegangswegen, verhardingen en een bovengrondse parking aangelegd worden.

Figuur 1. Kadasterkaart met aanduiding onderzoeksgebied.

©LARES

Het doel van het onderzoek is het verkrijgen van een bekrachtigde archeologienota naar aanleiding van een omgevingsvergunning. Het onderzoek (projectcode 2020J52) werd uitgevoerd door een erkend archeoloog, conform de Code van Goede Praktijk. Onderhavige archeologienota bestaat uit twee delen: een verslag van de resultaten van het vooronderzoek (deel I) en het daaruit voortvloeiende programma van maatregelen (deel II).

Het onderzoek omvat in de eerste plaats een bureauonderzoek. Hierbij wordt nagegaan welke mogelijke archeologische en cultuurhistorische waarden zich binnen de grenzen en in de omgeving van het projectgebied bevinden. Op basis van de resultaten van dit bureauonderzoek wordt geëvalueerd in hoeverre er voldoende informatie voorhanden is om tot bovengenoemde doelstelling te bekomen, of dat er bijkomend vooronderzoek in een andere vorm (al dan niet met bodemingreep)

noodzakelijk is.

Het verslag van de resultaten van het vooronderzoek omvat naast deze inleiding nog vijf hoofdstukken. In hoofdstuk 2 worden de vraagstellingen die voor dit onderzoek relevant zijn opgesomd. Deze vraagstellingen zullen in hoofdstuk 6 beantwoord worden, in zoverre als mogelijk op basis van de resultaten van het vooronderzoek. De gehanteerde werkwijze en onderzoeksstrategie worden in hoofdstuk 3 beschreven. Hier wordt ook de gemaakte selectie inzake bronnen verantwoord (cf. de Code van Goede Praktijk, par. 12.5.2.1). De geplande werkzaamheden worden in hoofdstuk 4 beschreven. Hierbij is van groot belang dat duidelijk wordt in hoeverre de werken impact zullen hebben op het (eventueel aanwezige) bodemarchief. Hoofdstuk 5 vormt de weerslag van de resultaten van het bureauonderzoek (*assessment*), gebaseerd op een exhaustieve studie van het beschikbare kaartmateriaal, de historische en archeologische bronnen. In dit hoofdstuk wordt geëvalueerd wat de archeologische potentie van het plangebied is. In hoofdstuk 6 wordt een synthese gevormd op basis van het *assessment*, waarin de onderzoeksvragen beantwoord worden, en wordt ook geïnformeerd over de eventuele kennisvermeerdering die het plangebied kan opleveren. Verder wordt nagegaan in hoeverre de eventuele archeologische en cultuurhistorische waarden aangetast kunnen/zullen worden door de geplande werkzaamheden. Het eerste deel wordt afgesloten met de bibliografie en bijlagen. Het tweede deel omvat een gemotiveerd advies omtrent het vervolgtraject (programma van maatregelen).

1.1 Randvoorwaarden

Delen van het terrein zijn momenteel ontoegankelijk voor verder archeologisch vooronderzoek buiten bureauonderzoek aangezien het deels bebouwd en bebost is. Bovendien wordt het nu uitvoeren van verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem, zonder de zekerheid dat de stedenbouwkundige vergunning wordt verkregen, ervaren als een financieel risico. Het archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem zal bijgevolg in een uitgesteld traject worden uitgevoerd, dit om zowel logistieke als economische redenen.

1.2 Technische fiche/administratieve gegevens

Naam site	Alfons Van den Sandelaan
Ligging	Alfons Van den Sandelaan 12, 2970 Schilde
Kadastrale gegevens	SCHILDE 2 AFD, sectie B, percelen 359a, 359b, 387f, 388d, 391a, 395f, 397g, 398b en 397d
Bounding Box	X Y 165431.75 213782.70 165705.09 214046.37
Onderzoek	Archeologisch en geschiedkundig bureauonderzoek
Projectcode	2020J52
Uitvoerder	Julie Hagen & Elly N.A. Heirbaut, LAReS
Erkend archeoloog	Elly N.A. Heirbaut: OE/ERK/Archeoloog/2016/00162
Nummer wettelijk depot	Niet van toepassing
Termijn	September 2020
Geplande ingreep	nieuwbouw en renovatie
Totaal oppervlakte plangebied	ca. 30.136 m ²
Totaal oppervlakte werkzone	ca. 6.800 m ²
Geldende wetgeving en voorwaarden	Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 en het Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014. De nota werd opgesteld overeenkomstig de Code van Goede Praktijk. De totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft, bedraagt 3.000 m ² of meer, zoals bepaald in artikel 5.4.2 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013.
Randvoorwaarden	zie paragraaf 1.1
Geraadpleegd	nvt
Doelstelling	Het doel van deze archeologienota is om via de tot op heden beschikbare bronnen (bureauonderzoek) na te gaan wat het archeologische potentieel van het projectgebied is, wat de mogelijke bedreigingen zijn voor het eventueel aanwezige bodemarchief, en hoe hiermee dient omgegaan te worden.
Thesaurus	bureauonderzoek, archeologisch vooronderzoek in uitgesteld traject

2 Vraagstellingen

In het kader van dit bureauonderzoek zijn van tevoren enkele vragen geformuleerd waarop het onderzoek antwoord tracht te vinden.

1. Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische en cultuurhistorische potentieel van het terrein?
2. Welke archeologische sites zijn bekend in of nabij het projectgebied?
3. Wat is de landschapshistoriek/evolutie in gebruik van het terrein?
4. Wat is de impact van de geplande werken?
5. Levert het huidige bronnenmateriaal voldoende informatie op of is er aanvullend vooronderzoek (al dan niet met ingreep in de bodem) nodig? In het laatste geval: welke methode levert het meeste informatie op? Welke onderzoeksstrategie moet toegepast worden in het uitgesteld traject?

3 Methodiek van het onderzoek

3.1 Onderzoeksmethodiek

Om na te gaan of er archeologische en cultuurhistorische waarden in het plangebied aanwezig zijn en om een antwoord te kunnen geven op de in hoofdstuk 2 geformuleerde vraagstellingen, is een bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij zijn verschillende soorten bronnen geraadpleegd, die in hoofdstuk 5 besproken zullen worden (*assessment*). De meeste bronnen zijn online beschikbaar gesteld door de Vlaamse Overheid.

Om de landschapshistoriek van het projectgebied te onderzoeken zijn de bodemkaart, bodemgebruikskaart, erosiegevoeligheidskaart, tertiair geologische kaart en quartair geologische kaart geraadpleegd. Deze zijn online te raadplegen in de databases van Geopunt Vlaanderen (www.geopunt.be) en in de Databank Ondergrond Vlaanderen (www.dov.vlaanderen.be).

Om een beeld te krijgen van de historische ontwikkeling van het plangebied zijn de beschikbare historische en topografische kaarten geraadpleegd. De georeferencierte historische kaarten, dit zijn de kaart van Fricx (1712), de kaart van de Ferraris (1771-1778), de Atlas der Buurtwegen (1841) en de kaart van Vandermaelen (1846-1854) kunnen geraadpleegd worden op het online Geoportaal Onroerend Erfgoed (www.geo.onroenderfgoed.be). Voor dit gebied zijn de kaart van Popp (1842-1879) en de topografische kaarten Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw (1950-1970) niet beschikbaar. Op dezelfde website zijn ook verschillende 20^e- en 21^e-eeuwse luchtfoto's te raadplegen. De combinatie van historische bronnen, historische kaarten, topografische kaarten en luchtfoto's zorgt ervoor dat de ontwikkeling van het projectgebied en de ruimere omgeving vanaf de 18^e eeuw tot het heden goed in beeld gebracht kan worden.

Om ook zicht te krijgen op de perioden vóór de 18^e eeuw is onderzocht of er zich in en/of nabij het plangebied archeologische resten in de ondergrond bevinden of reeds zijn onderzocht. Om dit te kunnen bepalen, zijn voornamelijk de online beschikbare gegevens geanalyseerd. Hierbij is in eerste instantie de database van de Centrale Archeologische Inventaris (CAI; www.cai.onroenderfgoed.be) bevraagd. Hierbij moet opgemerkt worden dat de CAI niet volledig is en geen garantie biedt op de aanwezigheid of afwezigheid van een eventuele archeologische site. Ook is www.inventaris.onroenderfgoed.be geraadpleegd voor het plangebied en de ruimere omgeving.

Naast het onderzoek naar de historische ontwikkeling van het gebied en de reeds gekarteerde archeologische vindplaatsen, dienen ook de geplande werkzaamheden en de (eventueel) hierbij horende verstoringen in kaart gebracht te worden. De beschrijvingen gebeuren op basis van de plannen die de opdrachtgever ter beschikking heeft gesteld (hoofdstuk 4). Hiertoe behoren de plannen van de bestaande bebouwing ("bestaande toestand") en de bouwtekeningen van het te realiseren project ("nieuwe toestand").

Op basis van alle beschikbare gegevens is tenslotte een conclusie getrokken omtrent

de kans op de aanwezigheid van archeologisch erfgoed met een groot potentieel tot kennisvermeerdering, en de eventuele intactheid van een al dan niet aanwezige archeologische site (hoofdstuk 6). Hieruit vloeit een advies omtrent eventuele vervolgstappen die genomen moeten worden.

3.2 Rapportage en afbeeldingen

De indeling in hoofdstukken is reeds eerder beschreven. Wat betreft de afbeeldingen die in deze archeologienota zijn opgenomen, geldt dat zij allen zijn afgebeeld op klein formaat omwille van de opmaak van de tekst. Hierdoor is het mogelijk dat bepaalde details minder goed leesbaar zijn.

De kaarten die gemaakt zijn op basis van de beschikbare bodemkaarten, luchtfoto's en CAI zijn zoveel mogelijk op eenzelfde schaal vervaardigd (zie ook figurenlijst). Omwille van de duidelijkheid (vb. situeren van het plangebied ten opzichte van de omringende omgeving) kan hiervan afgeweken zijn. Historische kaarten zijn op een andere schaal gemaakt om zo ook zicht te geven op een groter gebied, of juist in te zoomen op details.

De in deze archeologienota opgenomen bouwplannen zijn afgebeeld met toezegging van de opdrachtgever.

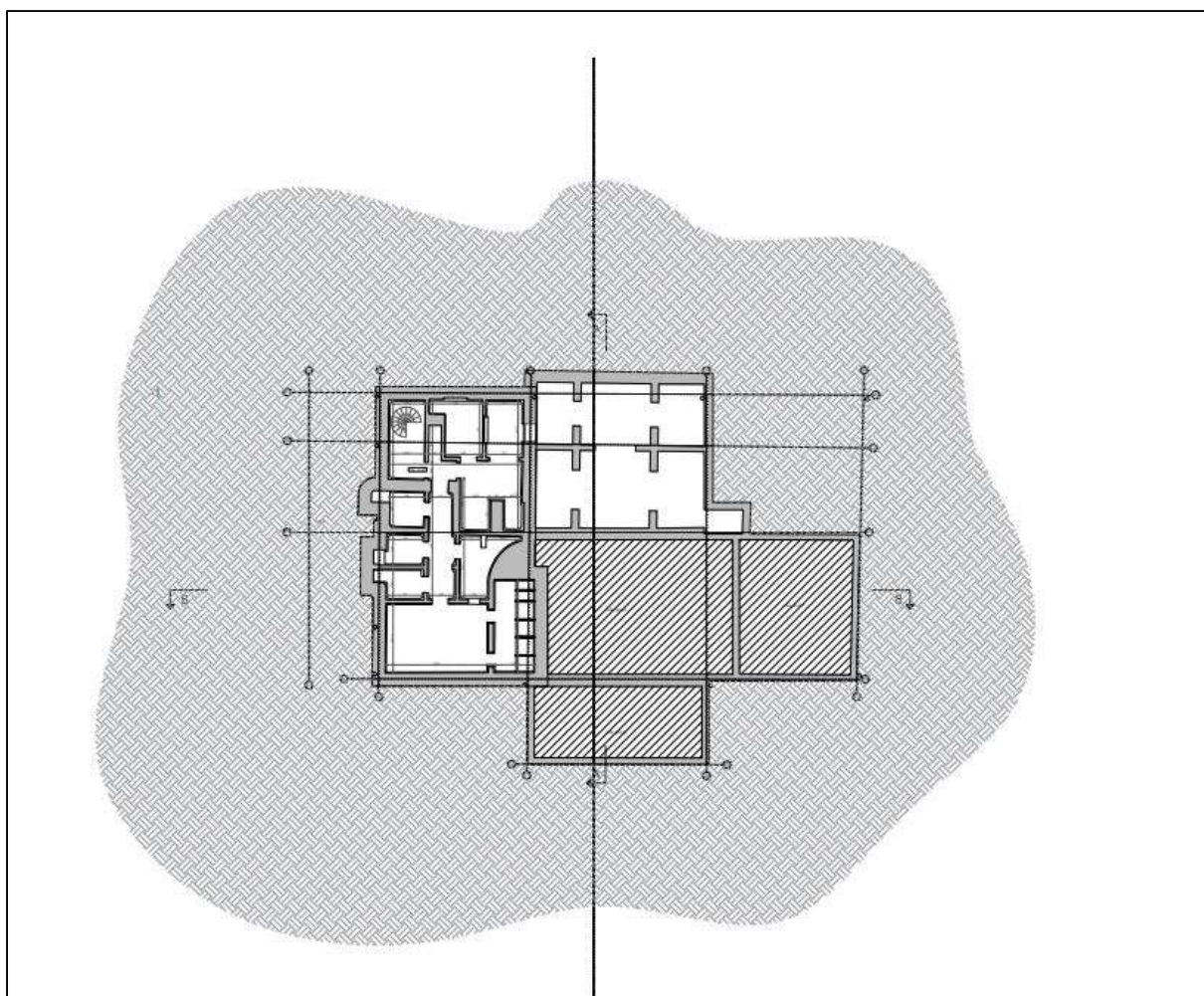
4 Beschrijving van de geplande werkzaamheden

4.1 Bestaande toestand

Het plangebied (30.123 m²) ligt langs de Alfons Van den Sandelaan nr. 12 tot 14 en omvat 9 percelen. Het plangebied is gelegen in een sterk beboomd landschapspark dat gekenmerkt wordt door een onregelmatige vorm, waarbinnen een aantal vijvers en waterlopen is aangelegd. Ter hoogte van het park staat het 19^e-eeuwse neoclassicistische kasteel Spreeuwenborg dat door twee onverharde oprijlanen (deels verhard) ter hoogte van de Alfons Van den Sandelaan (noorden) en de Liersebaan (westen) bereikt kan worden. Ten westen van het kasteel staat nog een woning midden in bebost gebied. Vlak ten zuiden van het kasteel ligt een grote noordwest-zuidoost georiënteerde vijver die omringd wordt door bomen. Ten oosten van Spreeuwenborg zijn nog tennisvelden en een zwembad op te merken. De omgeving in en rondom het park is overigens vrij bebost.

Figuur 2a. Bestaande toestand.

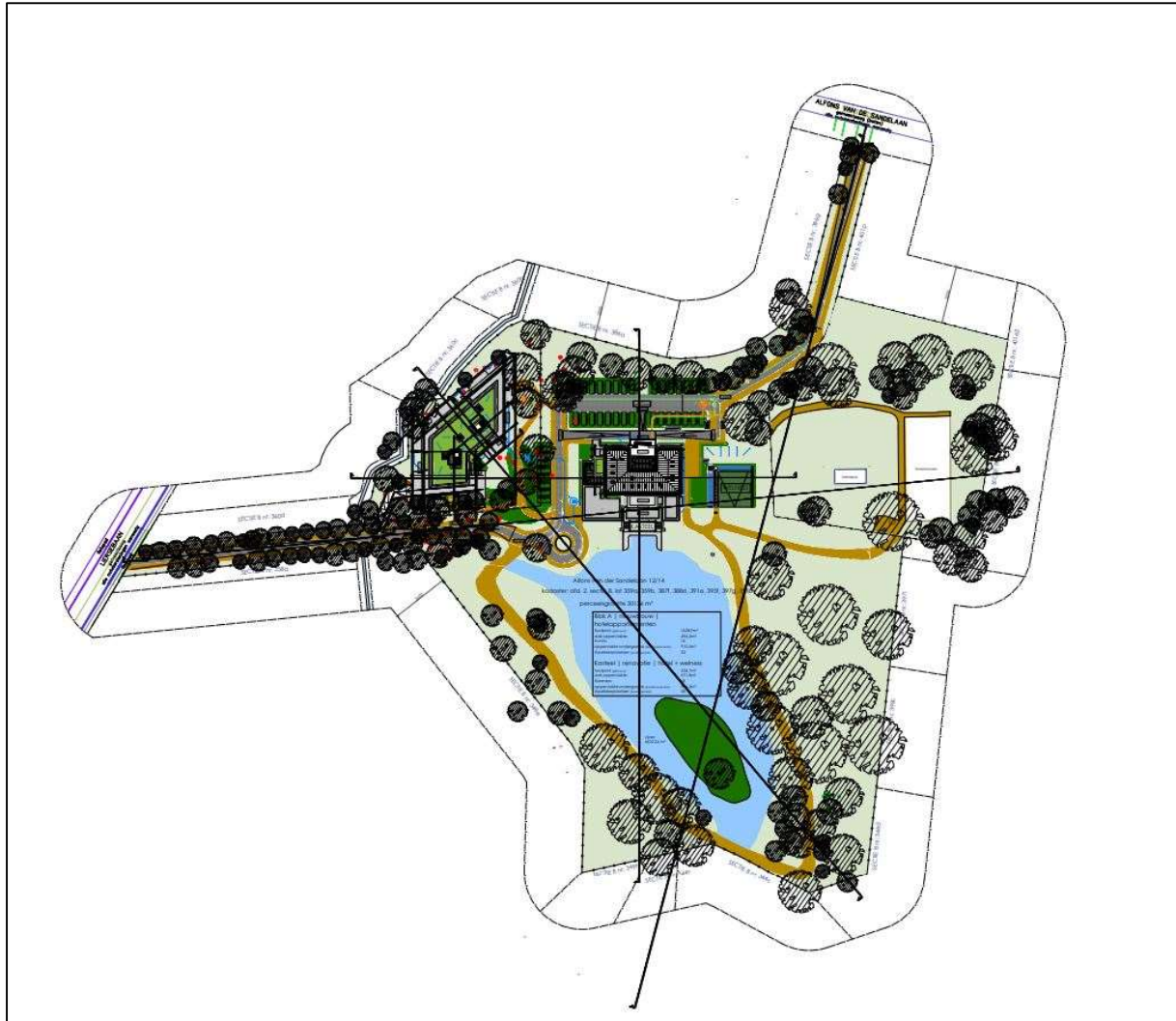
Figuur 2b. Bestaande toestand kelderruimte kasteel.

4.2 Nieuwe toestand

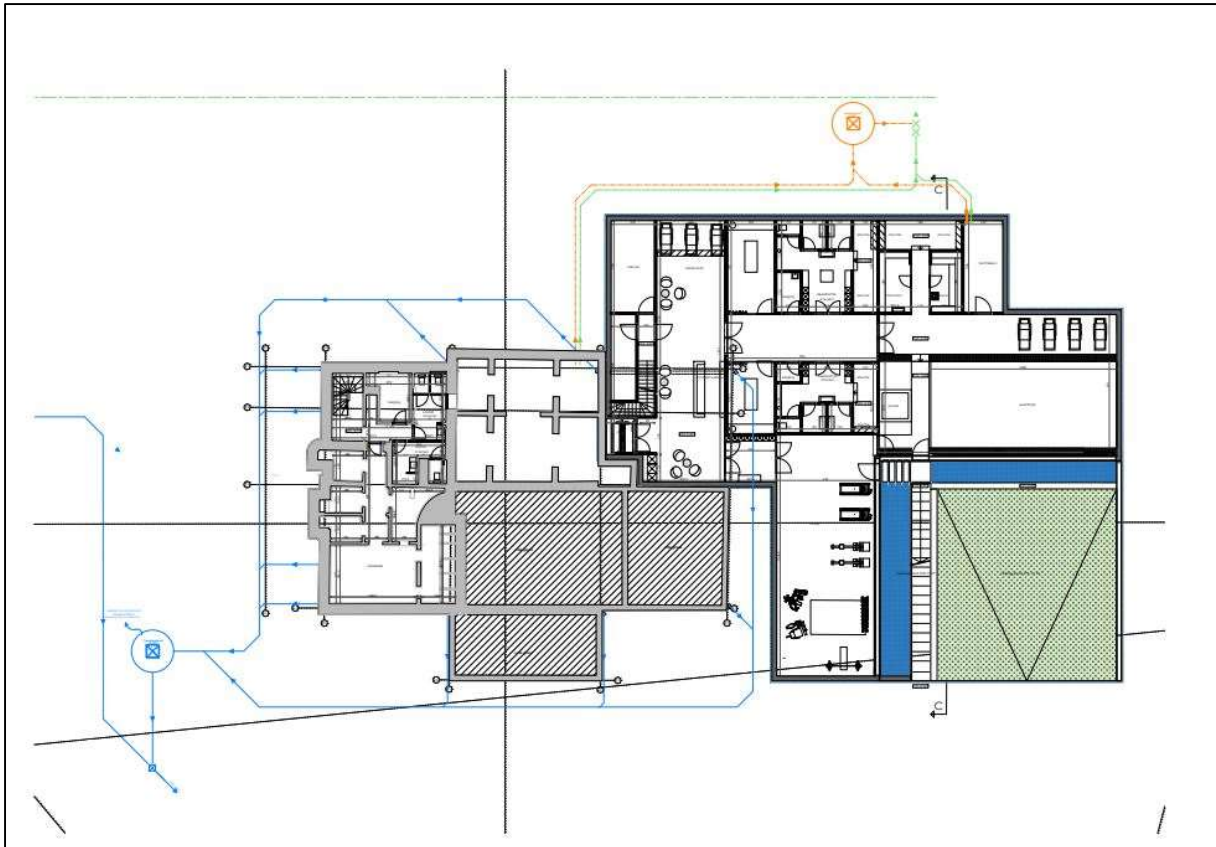
De opdrachtgever plant de bouw van een nieuw volume (blok A) met ondergrondse parkeergarage en toegangsweg, de renovatie van delen van het kasteel, de bouw van een nieuwe wellness, en het aanleggen van verhardingen en een toegangsweg. De renovatiewerken hebben geen impact (noch op de bodem noch op de structuur van het gebouw) waardoor deze werken buiten beschouwing worden gelaten in deze archeologienota.

Voor de bouw van blok A dient de huidige bebouwing eerst verwijderd te worden. Het complex zal vervolgens een oppervlakte hebben van 1.028,9 m² en zal 16 units bevatten. Ook wordt een ondergrondse garage met een oppervlakte van 910,5 m² aangelegd op een diepte van 3,7 m onder het huidige maaiveld; het geheel zal gefundeerd worden op een betonplaat van 30 cm. Het blok wordt omringd door verhardingen die aangesloten worden met een verharde toegangsweg. De toegangsweg sluit in westelijke richting aan met de Liersebaan ter hoogte van huisnummer 1, hier worden geen vergravingen gepland. Alle verhardingen worden aangelegd tot ca. 60 cm onder het huidige maaiveld.

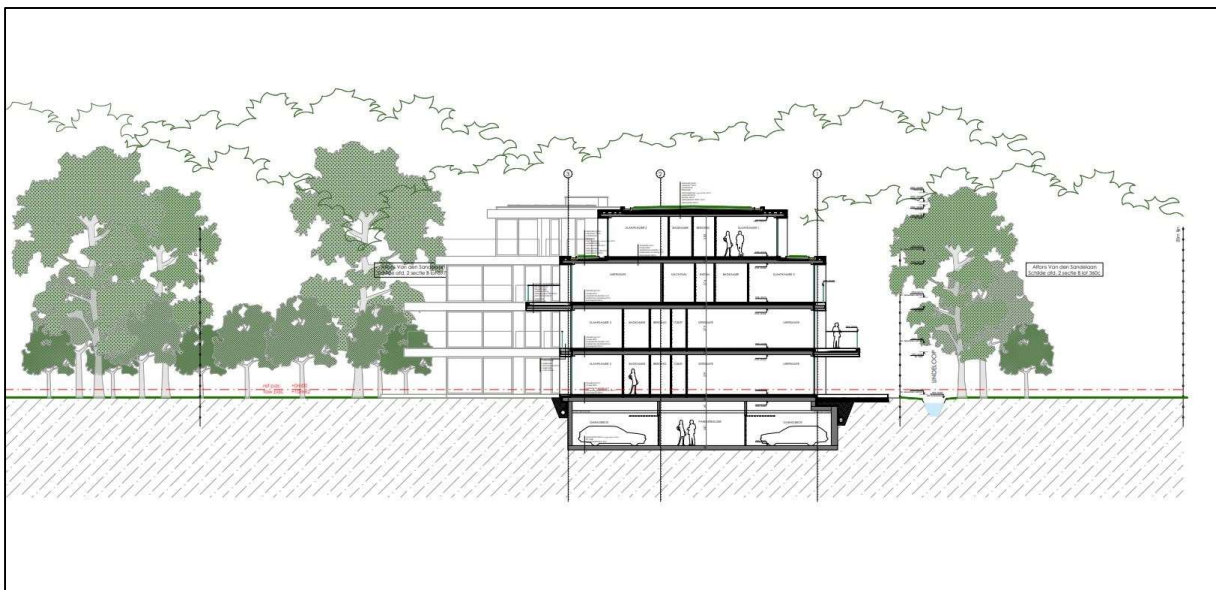
Rondom het kasteel en de nieuwbouw worden er verhardingen en een parkeerruimte voorzien die tot 60 cm -mv aangelegd zullen worden. Vanuit de Alfons Van den Sandelaan voorziet de opdrachtgever in de aanleg van een verharde weg die eveneens een diepte van 60 cm -mv zal kennen.

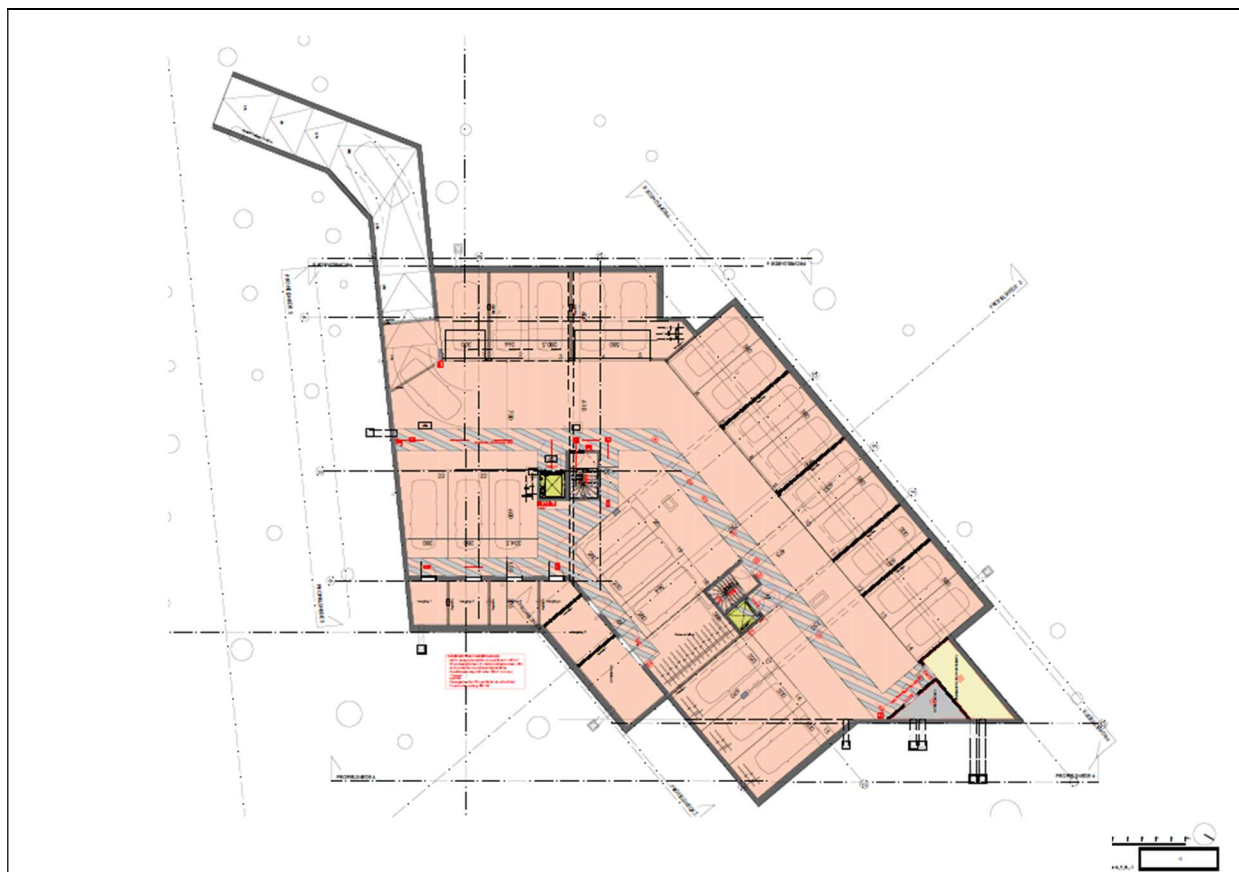
Figuur 3a. Toekomstige toestand plangebied.

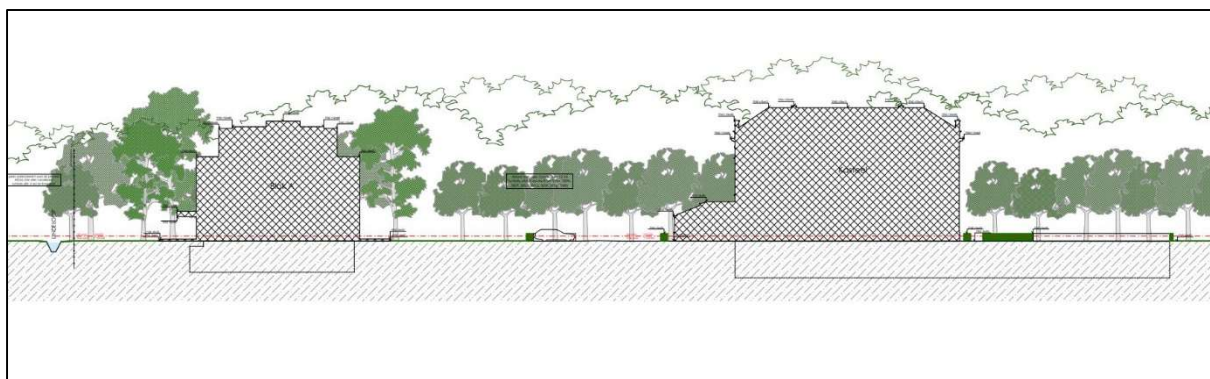
Figuur 3b. Toekomstige toestand kasteelcomplex.

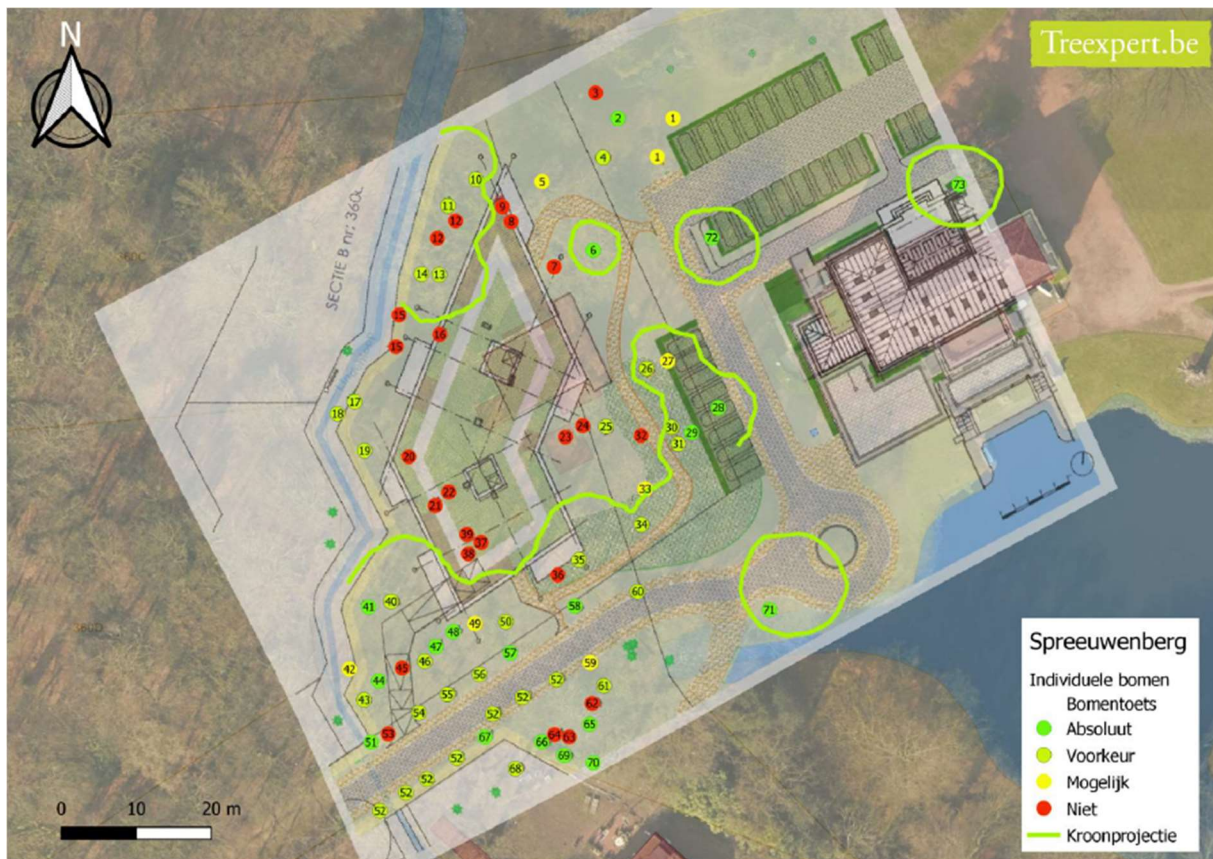
Figuur 3c. Doorsnede nieuw volume.

Figuur 3d. Toekomstige toestand ondergrondse parkeerruimte blok A.

Figuur 3e. Doorsnedes nieuw volume en kasteel.

Figuur 3f. Boombeschermingsplan: de donker- en lichtgroene stippen representeren bomen die behouden dienen te blijven.

Figuur 3g. Zicht op de te behouden bomen langs de Lindedreef.

5 Archeologisch bureauonderzoek

In dit hoofdstuk wordt verslag uitgebracht van het bureauonderzoek naar de archeologische en historische kennis over het plangebied (*assessment-rapport*). De hierbij gehanteerde methoden, technieken en criteria zijn beschreven in hoofdstuk 3.

5.1 Archeologische voorkennis

Er is nog geen archeologisch onderzoek in welke vorm dan ook uitgevoerd binnen de grenzen van het plangebied. Deze bureaustudie is met andere woorden het eerste onderzoek dat voor deze locatie wordt uitgevoerd. Buiten de grenzen van het plangebied is ook amper archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem uitgevoerd of meldingen van archeologische waarden bekend. Deze worden beschreven in paragraaf 5.7.

5.2 Historisch kader

Het plangebied ligt in Schilde. Schilde maakte onderdeel uit van het markgraafschap Antwerpen. In 1106 werd het aan het hertogdom Brabant toegevoegd. De oudste vermelding is te vinden in een oorkonde uit 1183, waarin de naam 'Schlina' wordt vernoemd.

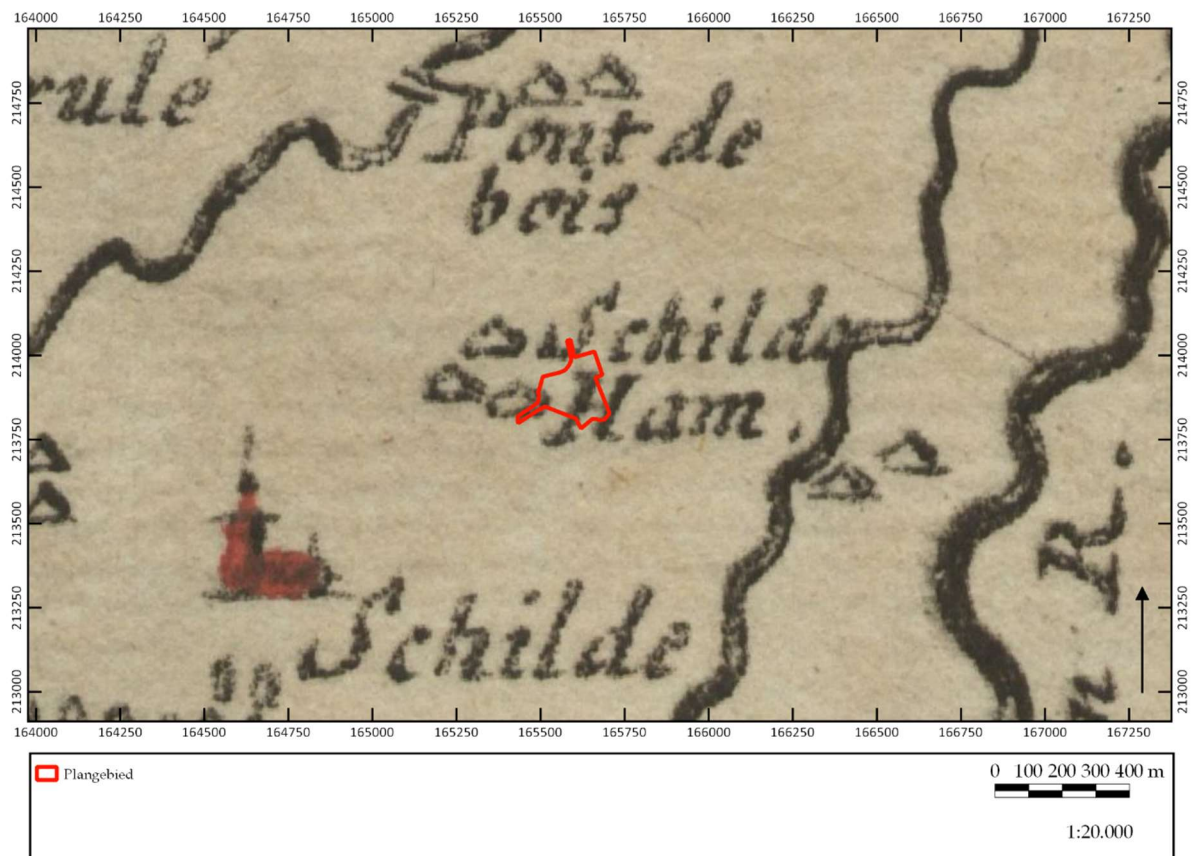
De dorpskern vormde zich tussen een heidelandschap dat zich in het noorden bevond en de moerassige vallei van het Groot Schijn in het zuidoosten. Van belang voor de geschiedenis van de gemeente zijn de Sint-Guibertuskerk en het Puttenhof. Dat vormde het geestelijk centrum van de gemeente, met laathof en abtskamer van de abdij van Affligem. De abdij van Affligem had ruime bezittingen in Schilde, net zoals de familie van Diedeghem die in de 14^e en 15^e eeuw eigenaar waren van de heerlijkheid Schilde. Buiten de grootgrondbezitters en de abdijen was de rest van het grondgebied in het bezit van de hertog van Brabant.

5.3 Cartografische bronnen

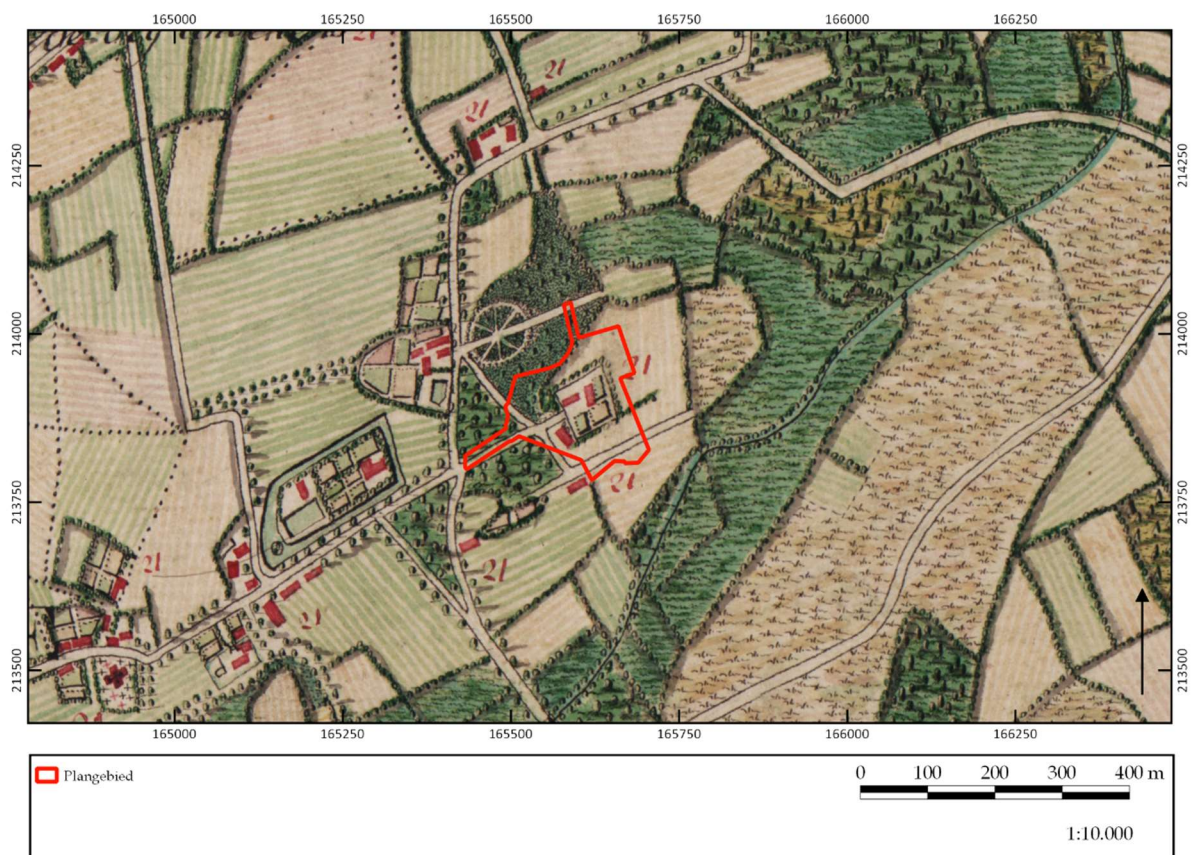
Voor dit gedeelte van het onderzoek zijn de kaarten van Frickx, van de graaf De Ferraris, de Atlas der Buurtwegen en de Vandermaelenkaart gebruikt. De Poppkaart en de topografische kaarten van het Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw zijn niet beschikbaar. Verder is ook de recente topografische kaart bekeken.¹

De Frickxkaart (fig. 4) geeft voor het plangebied en de wat ruimere omgeving helemaal geen informatie. Ten oosten en ten westen stroomt op grote afstand een rivier/beek. Verder ontbreekt het aan markante gebouwen, wegen etc.

¹ Alle gebruikte kaarten en luchtfoto's kunnen online geraadpleegd worden op <http://www.geopunt.be>. Dit zal niet elke keer herhaald worden bij de desbetreffende kaartbeschrijving.

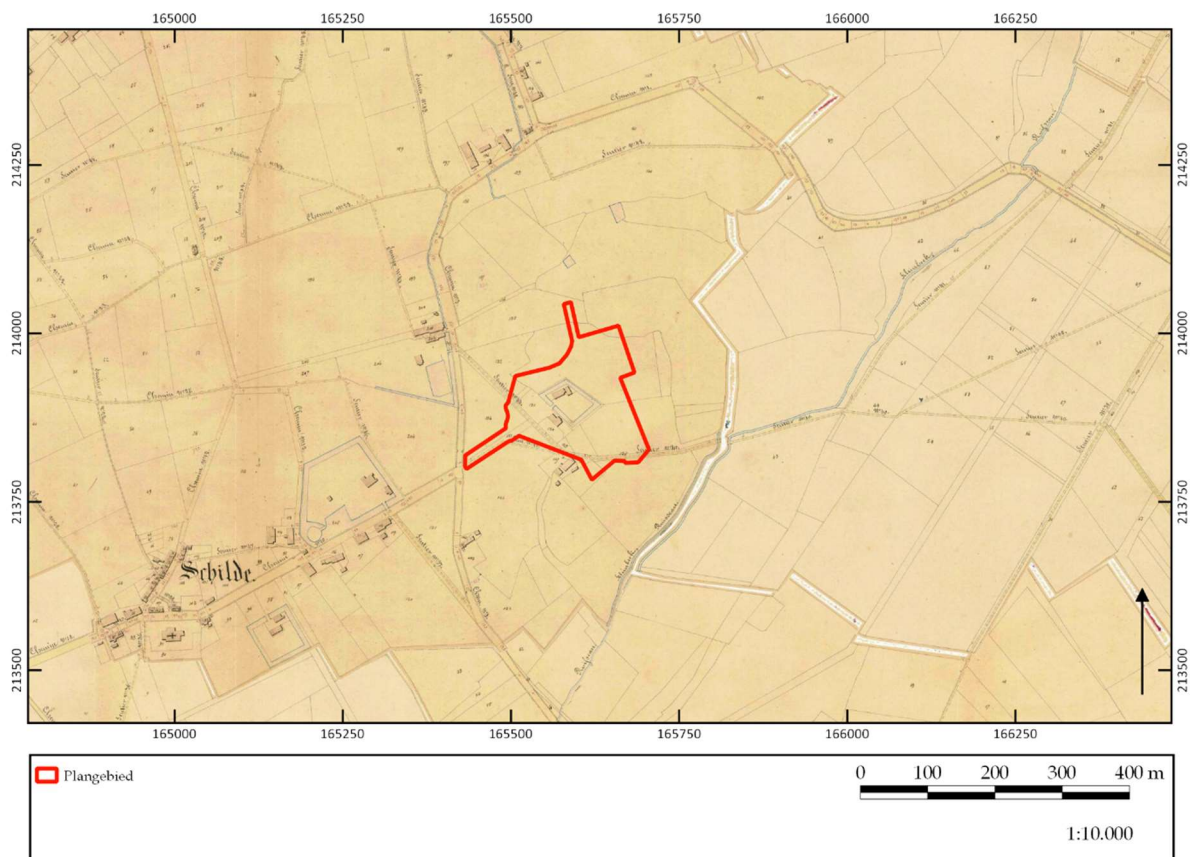
Figuur 4. Uitsnede uit de Fricx kaart (1744). ©LARES

Figuur 5. Uitsnede uit de Ferrariskaart (1771-1778). ©LARES

De Ferrariskaart (fig. 5) geeft aan dat slechts een klein deel ten noordwesten van het terrein bebost is. Centraal op het plangebied zijn een aantal structuren op te merken die omgeven worden door bomen. In westelijke en zuidelijke richting zijn ook een aantal toegangswegen merkbaar. Meer naar het zuiden en oosten loopt de Kleine Beek, doorheen nattere terreinen die ook bebost zijn. In oostelijke, zuidwestelijke en zuidelijke richting van het plangebied liggen akkers en weilanden.

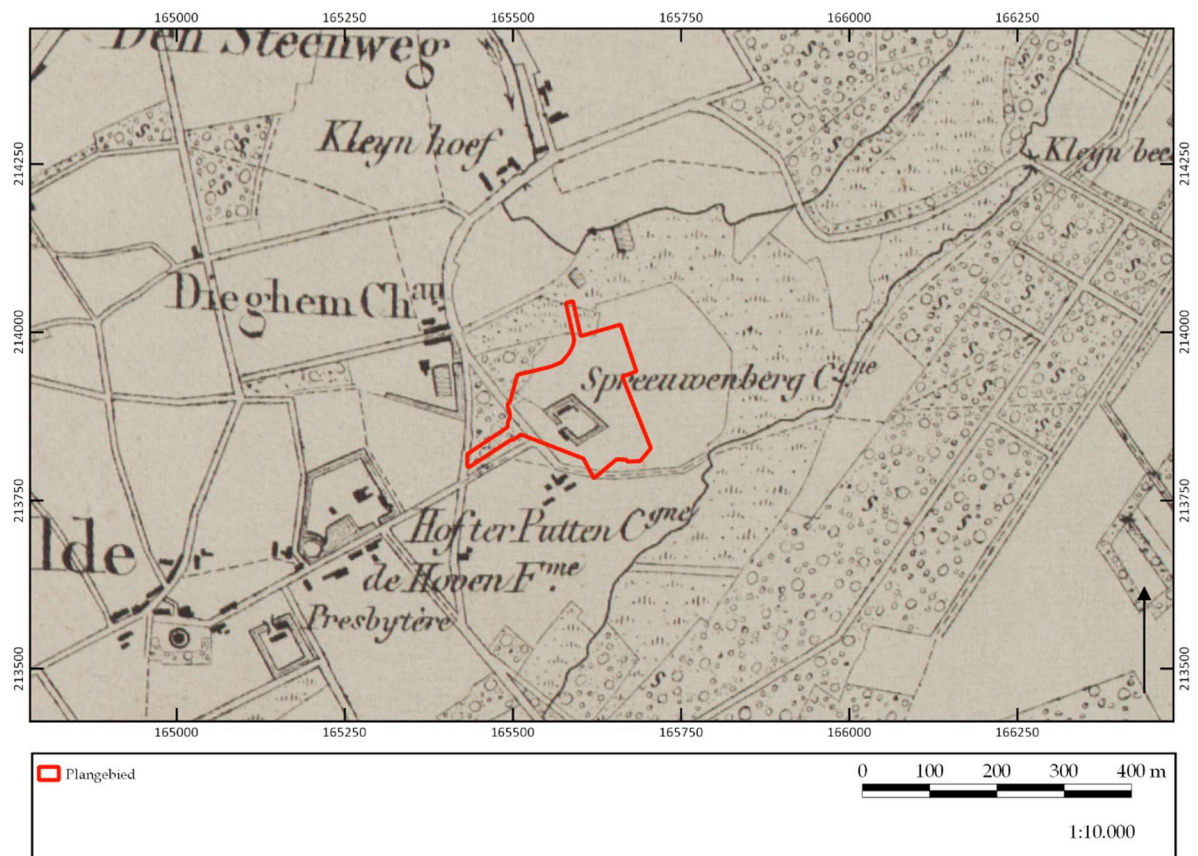
De kaart uit de Atlas der Buurtwegen (fig. 6) vertoont wederom een omwallingen waarbinnen een aantal structuren is op te merken. Ook aan de zuidwestelijke grens buiten de omwalling is een aparte structuur afgebeeld. De percelering en het wegennet komen overeen met de Ferrariskaart. Informatie over het grondgebruik is niet van deze kaart af te lezen.

Figuur 6. Uitsnede uit de Atlas der Buurtwegen (1841). ©LARES

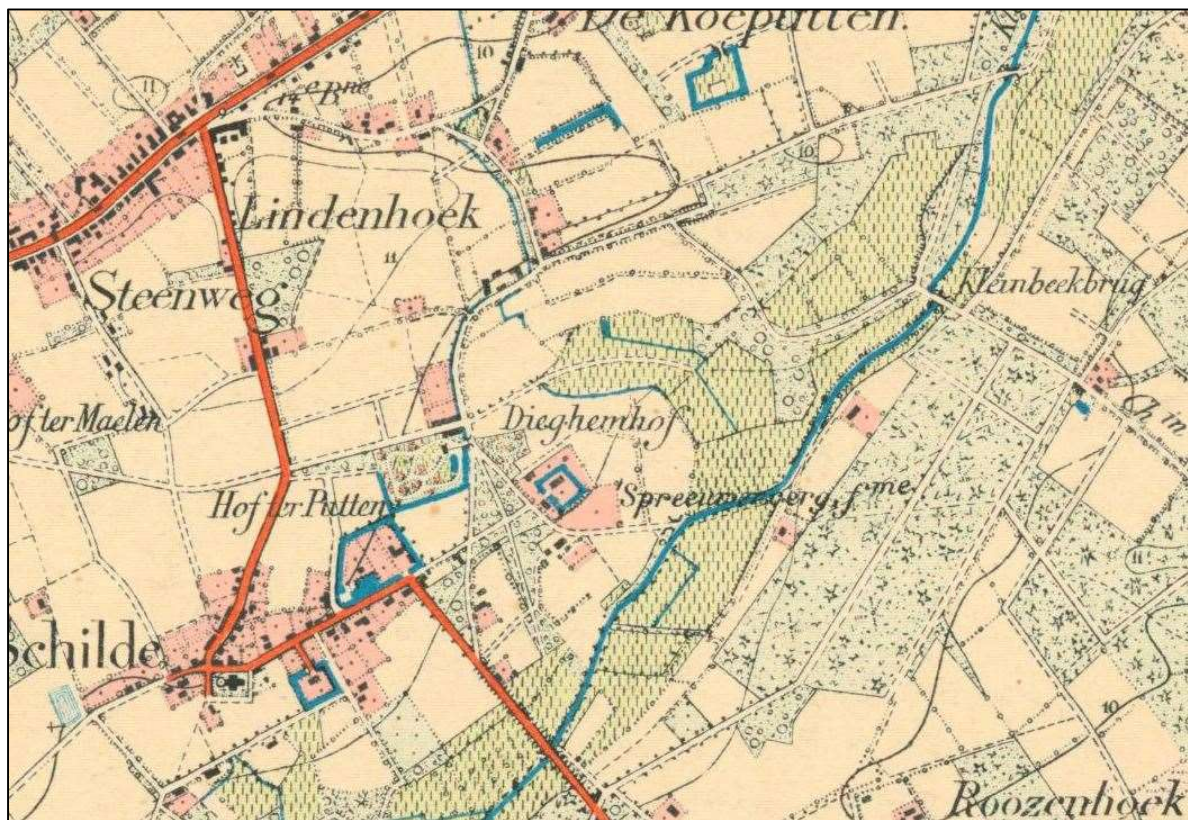
De kaart van Vandermaelen (fig. 7) is omstreeks dezelfde tijd gemaakt als de Atlas der Buurtwegen, maar geeft de realiteit dikwijls op een andere manier weer. Op deze kaart is wel wat te zien wat betreft het grondgebruik. Het plangebied is slechts in kleine mate bebost met een dennenbos. De centrale bebouwing op het terrein wordt hier ook met naam genoemd, meer bepaald 'Spreeuwenberg'. Vlak ten westen van het plangebied situeren zich het kasteel Dieghem en ten zuidwesten het Hof ter Putten.

Ook aan de hand van de topografische kaart uit 1892 is een gelijkaardige situatie op te merken. Hierbij staat het kasteel van Spreeuwenborg centraal op het plangebied. De overige topografische kaarten vertonen allen een gelijkaardig beeld.

Figuur 7. Uitsnede uit de Vandermaelenkaart (1846-1854).

©LARES

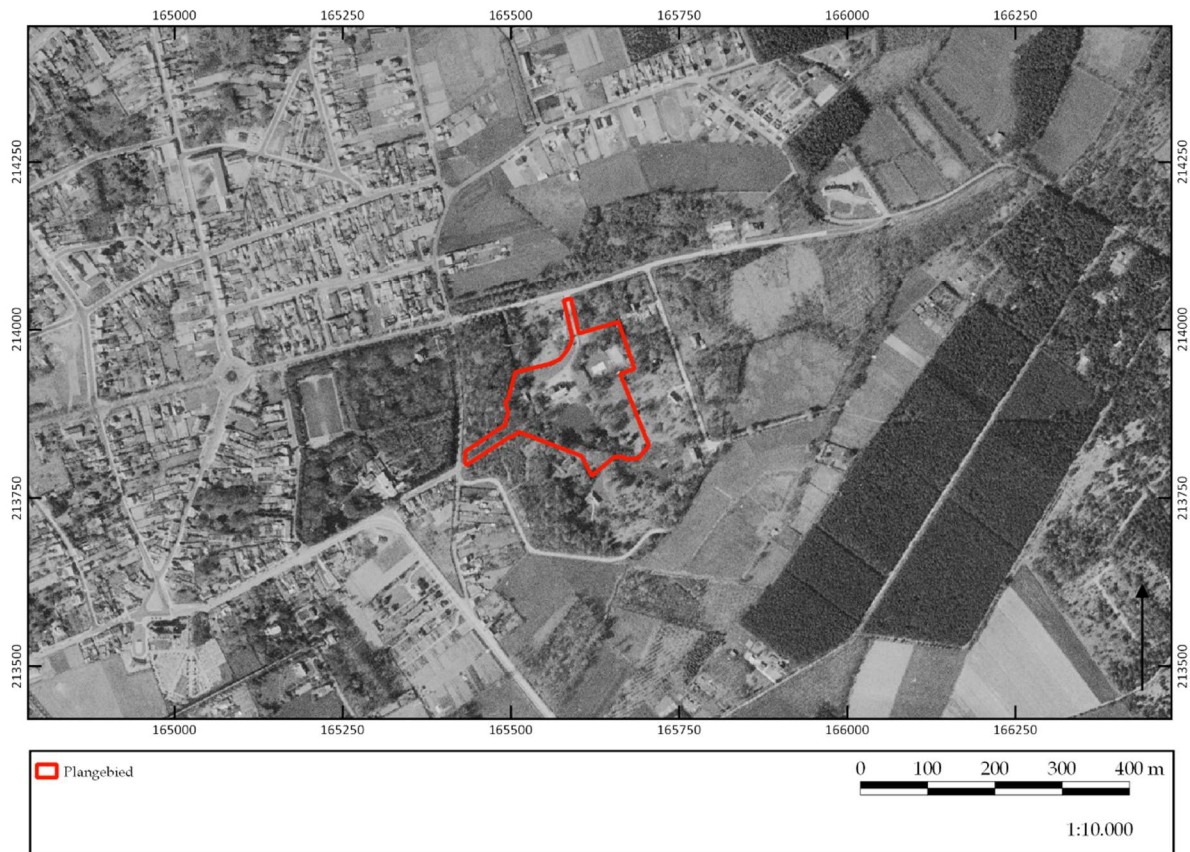

Figuur 8. Uitsnede uit Cartesius (1892).

©CARTESIUS

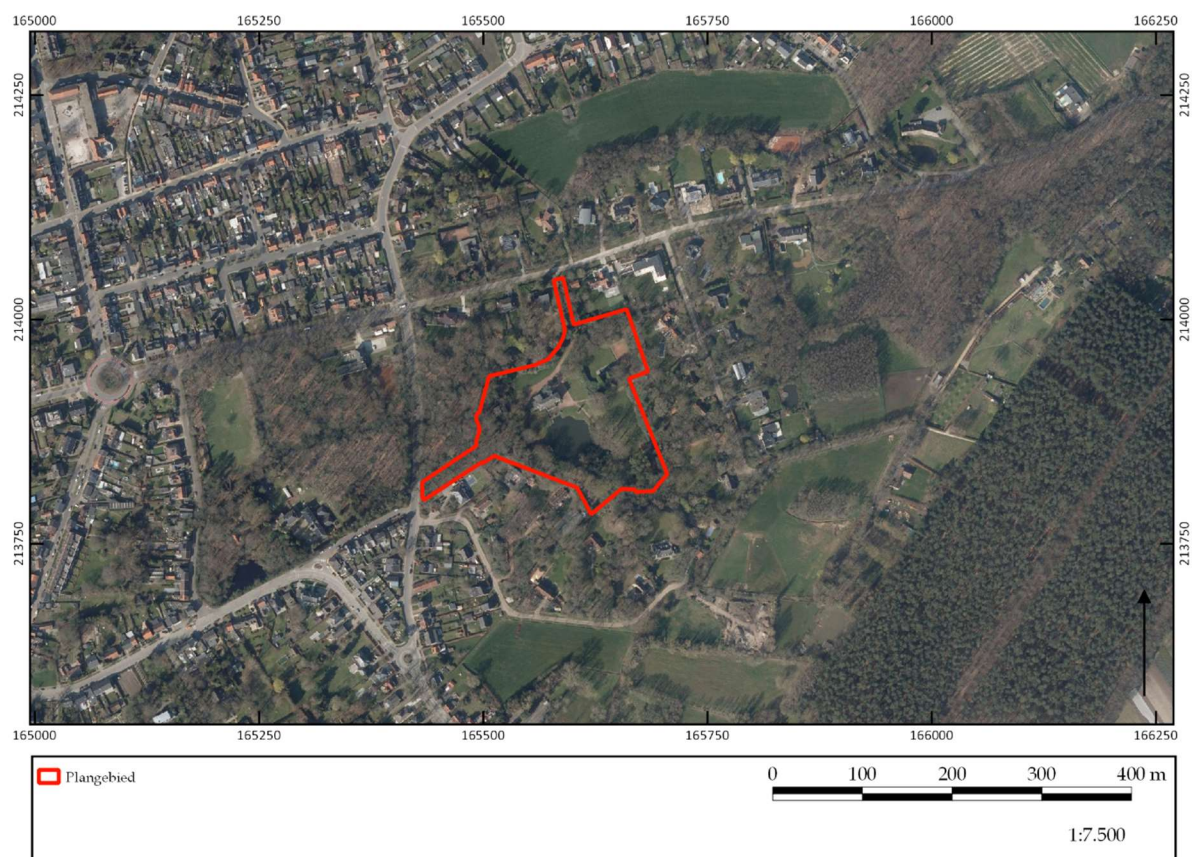
5.4 Luchtfotografie

Ter aanvulling van de 18^e-, 19^e- en 20^e-eeuwse historische (topografische) kaarten zijn ook luchtfoto's uit verschillende jaartallen bekeken. Op de luchtfoto uit 1971 (fig. 9) is de situatie zichtbaar zoals hij ook is gebleken uit de studie van de historische kaarten: centraal in het plangebied bevindt zich het kasteel Spreeuwenberg met ten zuiden de aangelegde vijver. Aan de westelijke zijde is het terrein vrij dicht bebost, maar kan een structuur opgemerkt worden. In het noordoostelijke deel situeert zich eveneens het huidige zwembad en tennisveld. Dit blijft zo tot heden (fig. 10).

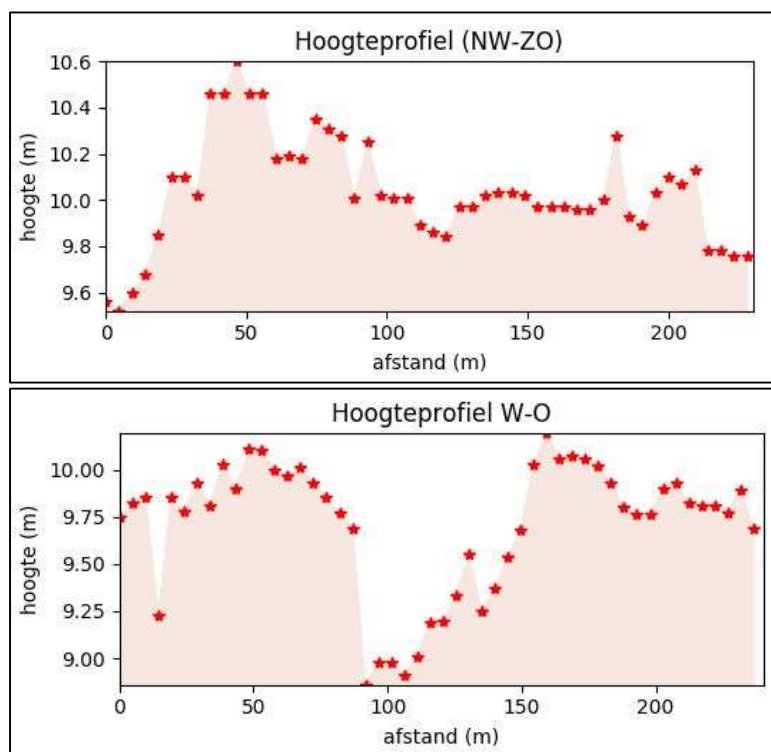

Figuur 9. Uitsnede van de luchtfoto uit 1971.

©LARES

Figuur 10. Uitsnede van de luchtfoto uit 2020. ©LARES

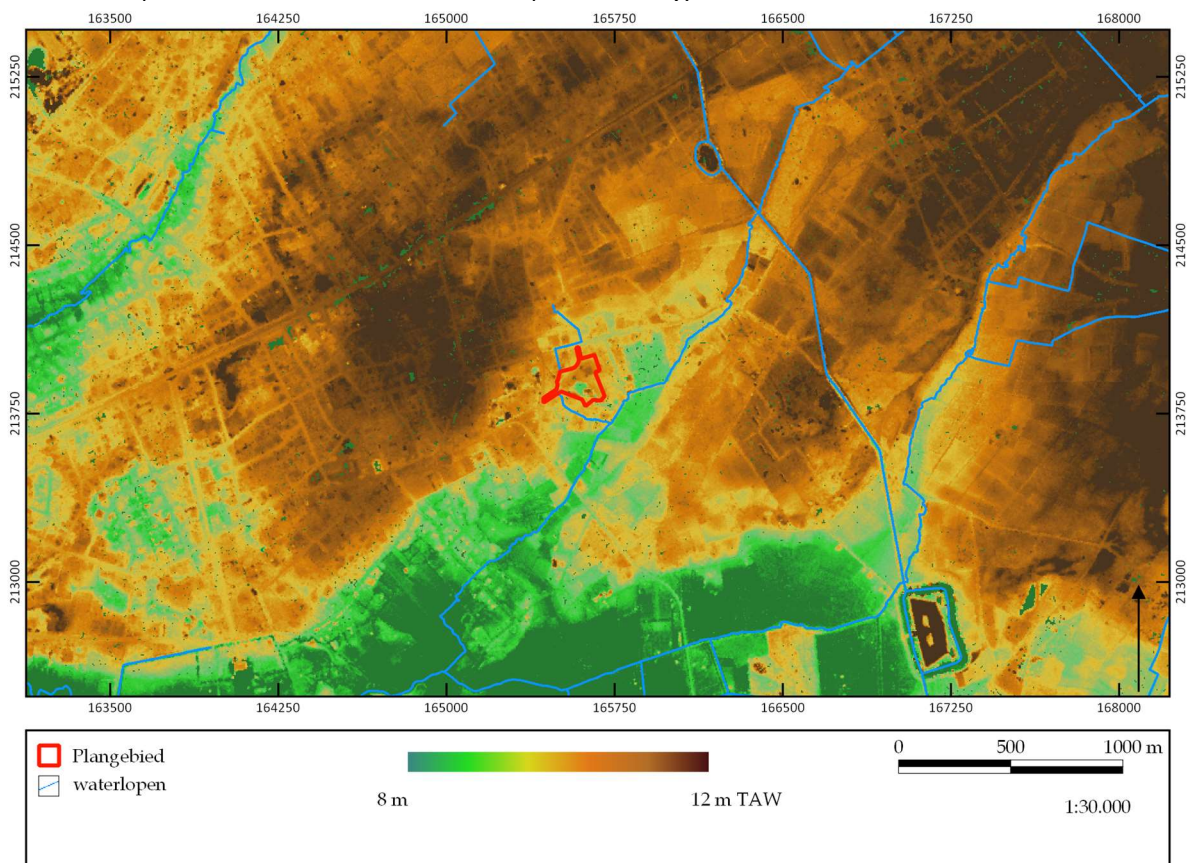

Figuur 11. Terreindoorsneden. ©LARES

5.5 Geo(morfo)logie en bodem

5.5.1 Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II

Het plangebied bevindt zich ten zuiden van een dekzandrug, waarvan het hoogste punt zich op enige afstand ten noordwesten bevindt (fig. 11). De valleien van de verschillende beken zijn duidelijk te onderscheiden als laaggelegen gebieden. Het terrein situeert zich op 90 m ten noordwesten van de Kleinebeek en grenst aan de westelijke zijde onmiddellijk aan de Lindenloop, waardoor het plangebied enerzijds zacht afhelt in westelijke richting van een hoogte van 10,4 m +TAW tot 9,8 m +TAW en anderzijds ook afhelt in zuidoostelijke richting van 10,2 m + TAW tot 9,8 m +TAW.

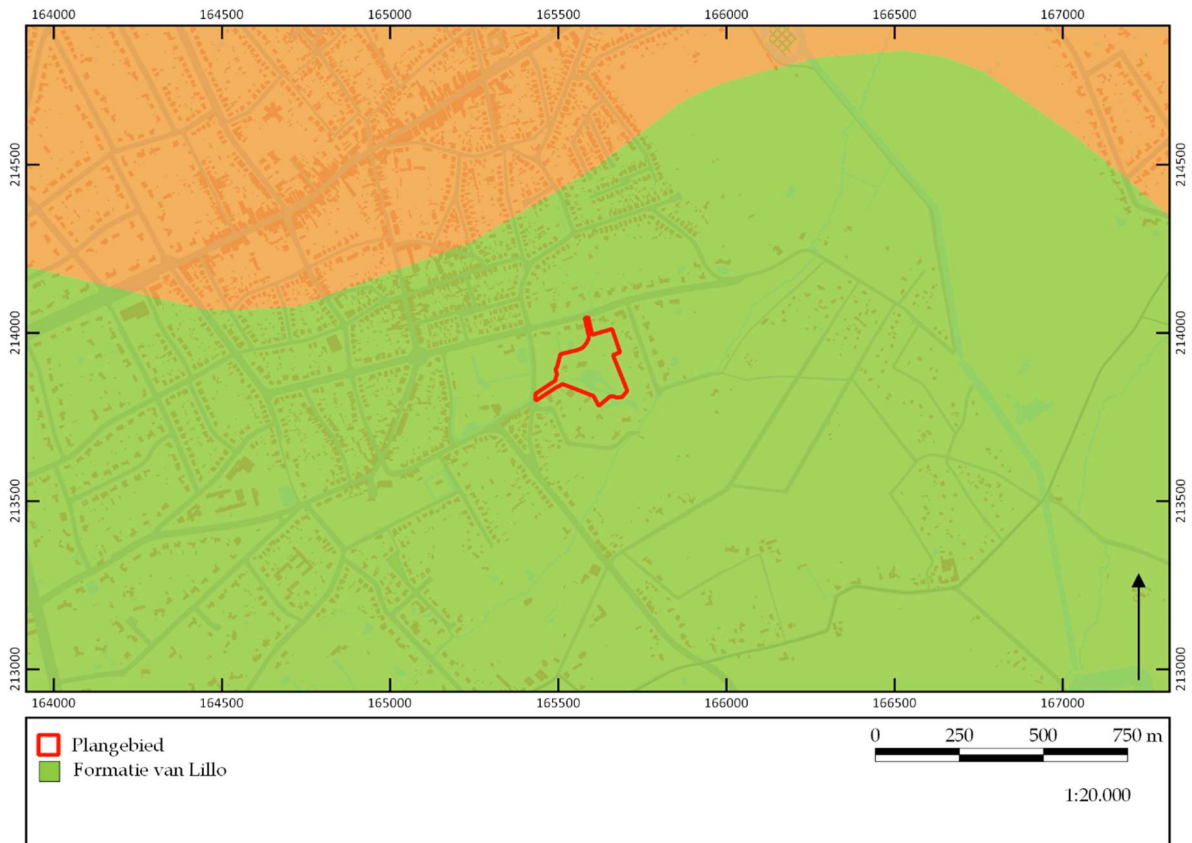

Figuur 12. Hoogteligging op het digitaal hoogtemodel Vlaanderen II. ©LARES

5.5.2 Tertiair geologische kaart

Op de tertiair geologische kaart (fig. 13) ligt het plangebied in een gebied waarin de formatie van Lillo is vastgesteld. Dit is een mariene lithostratigrafische eenheid, gekenmerkt door grijs tot bruin schelprijk zand.²

² www.dov.vlaanderen.be.

Figuur 13. Uitsnede van de tertiair geologische kaart. ©LARES

5.5.3 Quartair geologische kaart

Op de quartair geologische kaart (fig. 14) wordt aangegeven dat in het plangebied geen holocene en/of tardiglaciaire fluviatiele afzettingen bovenop de pleistocene sequentie voorkomen (type 1).³ De basis van de quartairgeologische sequentie wordt gevormd door hellingsafzettingen. Slechts een klein deel in de zuidoostelijk hoek van het plangebied geeft aan dat er wel holocene en/of tardiglaciaire fluviatiele afzettingen bovenop de pleistocene sequentie voorkomen (type 1a).

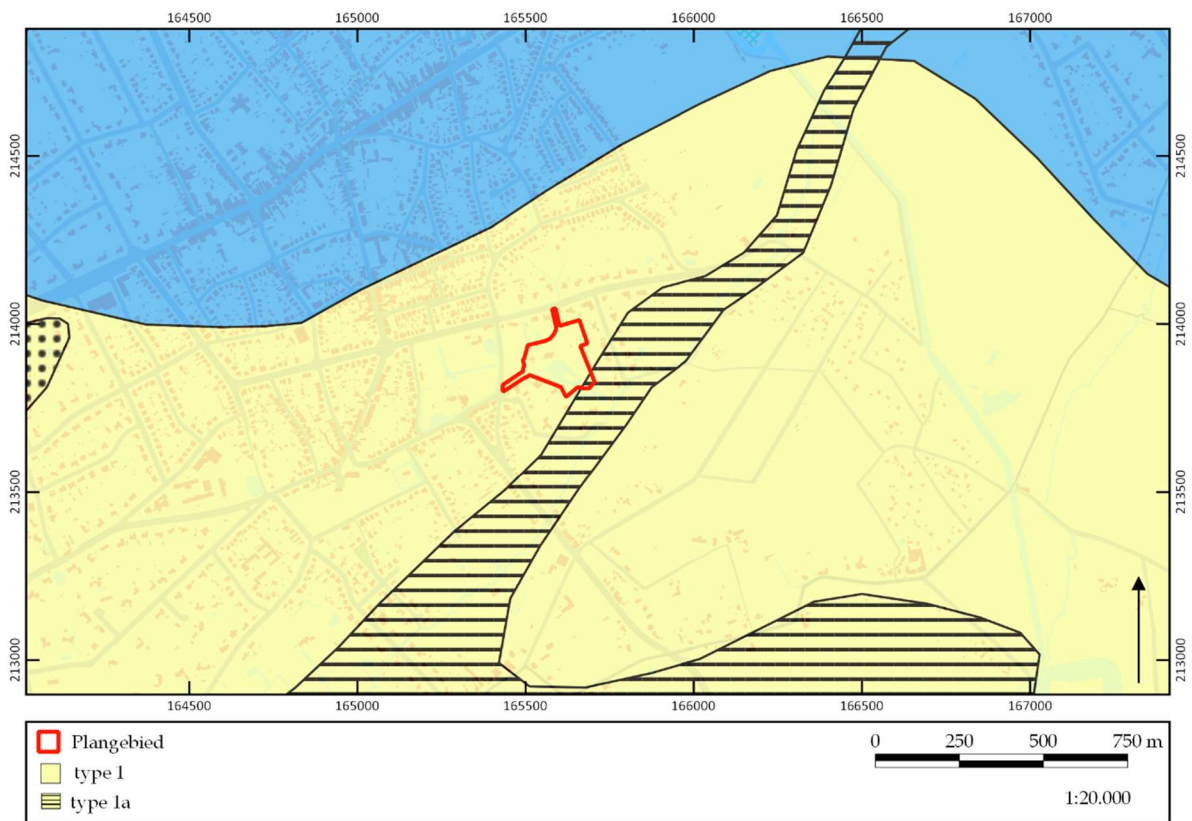
5.5.4 Bodemtype

Op de bodemkaart is zichtbaar dat het hele plangebied gelegen is in een zone die gekarteerd is als OT (vergraven bodem) en OB (bebouwde bodem). Of en wanneer de bodem vergraven is, kon niet achterhaald worden op basis van de beschikbare data. Dit is wel reeds op het aangrenzende perceel vastgesteld door middel van controleboringen, die in functie van een archeologienota zijn gezet.

Iets naar het westen is een boring in dit bodemtype, waaruit blijkt dat de bovenste meter verstoord is.⁴ Hoewel het niet in het plangebied zelf is, geeft dit toch aan tot op welke diepte de vergraving over het algemeen is gedaan.

³ www.dov.vlaanderen.be en www.geopunt.be.

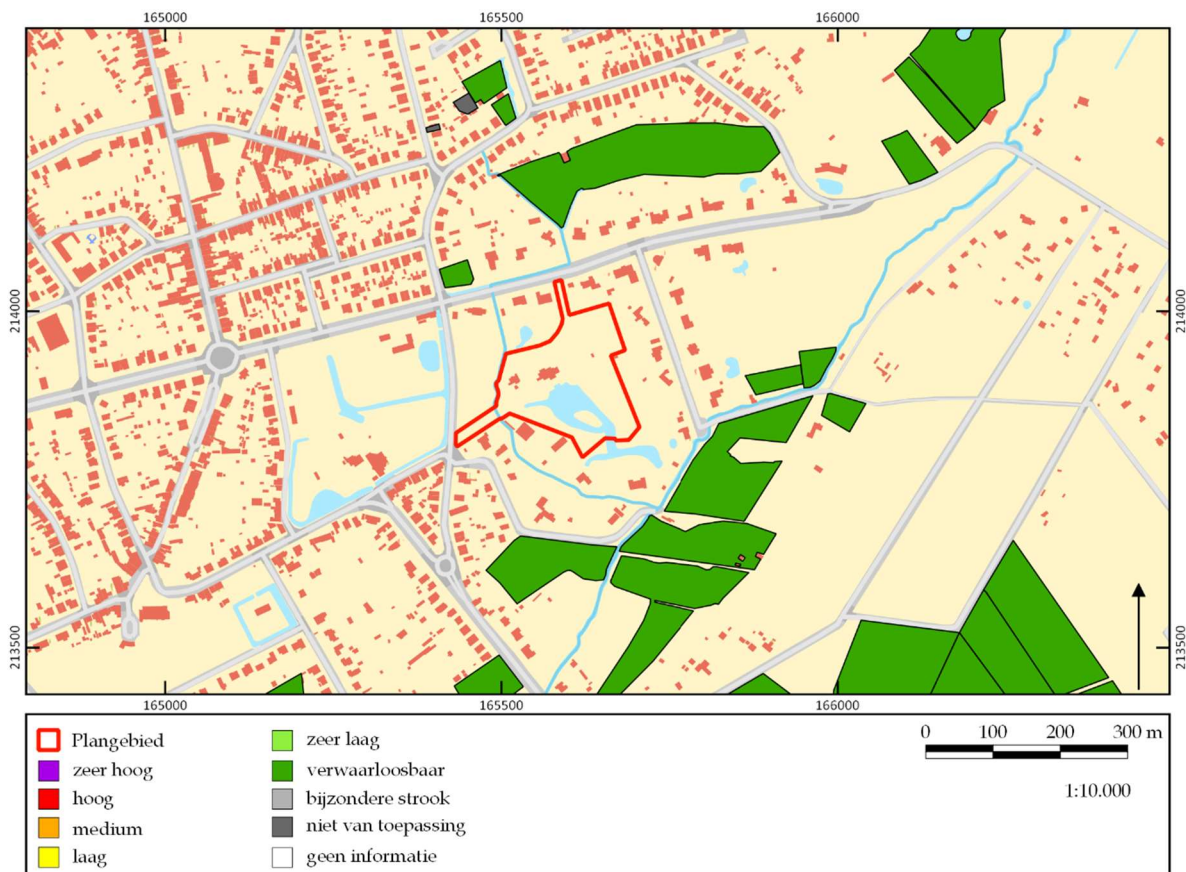
⁴ Boornummer kb16d29w-B168 (www.dov.vlaanderen.be)

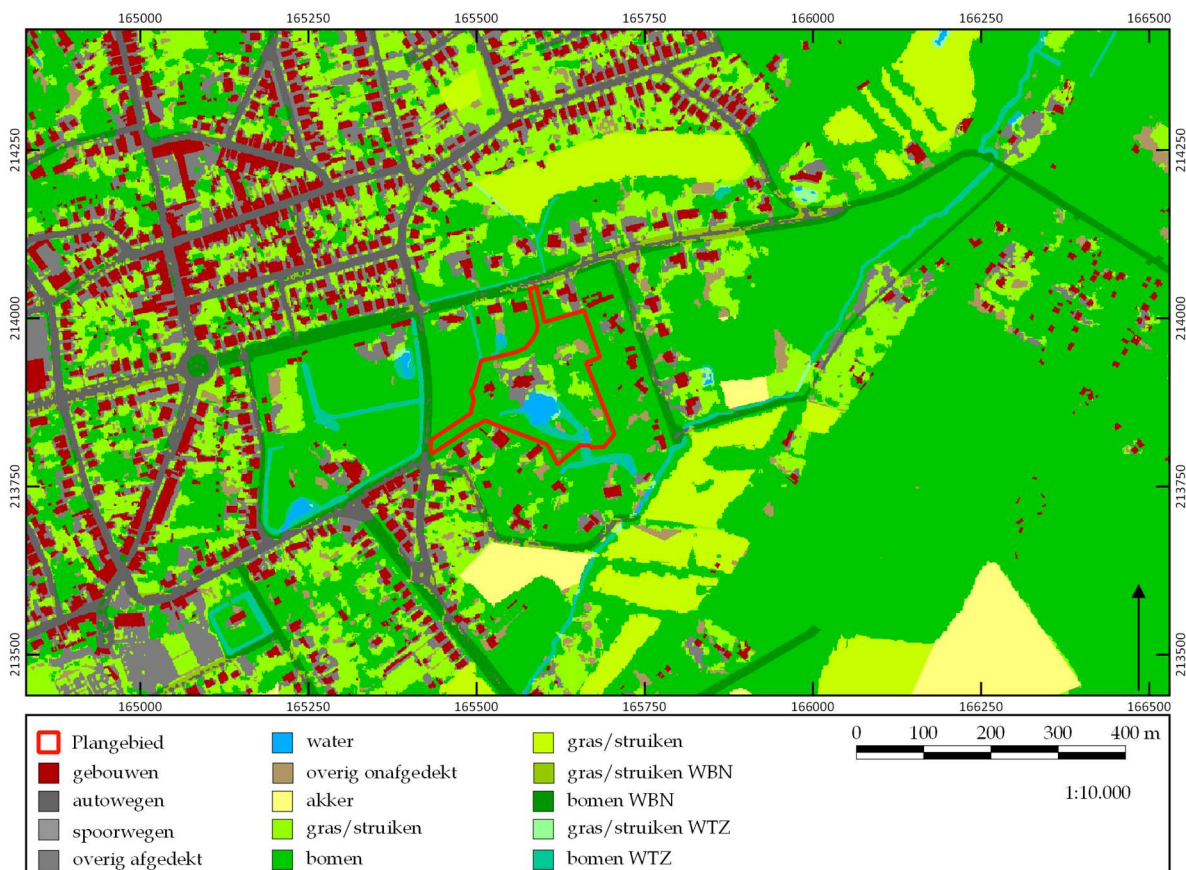
Figuur 14. Uitsnede van de quartair geologische kaart. ©LARES

Figuur 15. Uitsnede van de bodemkaart met aanduiding van het plangebied. ©LARES

Figuur 16. Uitsnede van de potentiële bodemerosiekaart. ©LARES

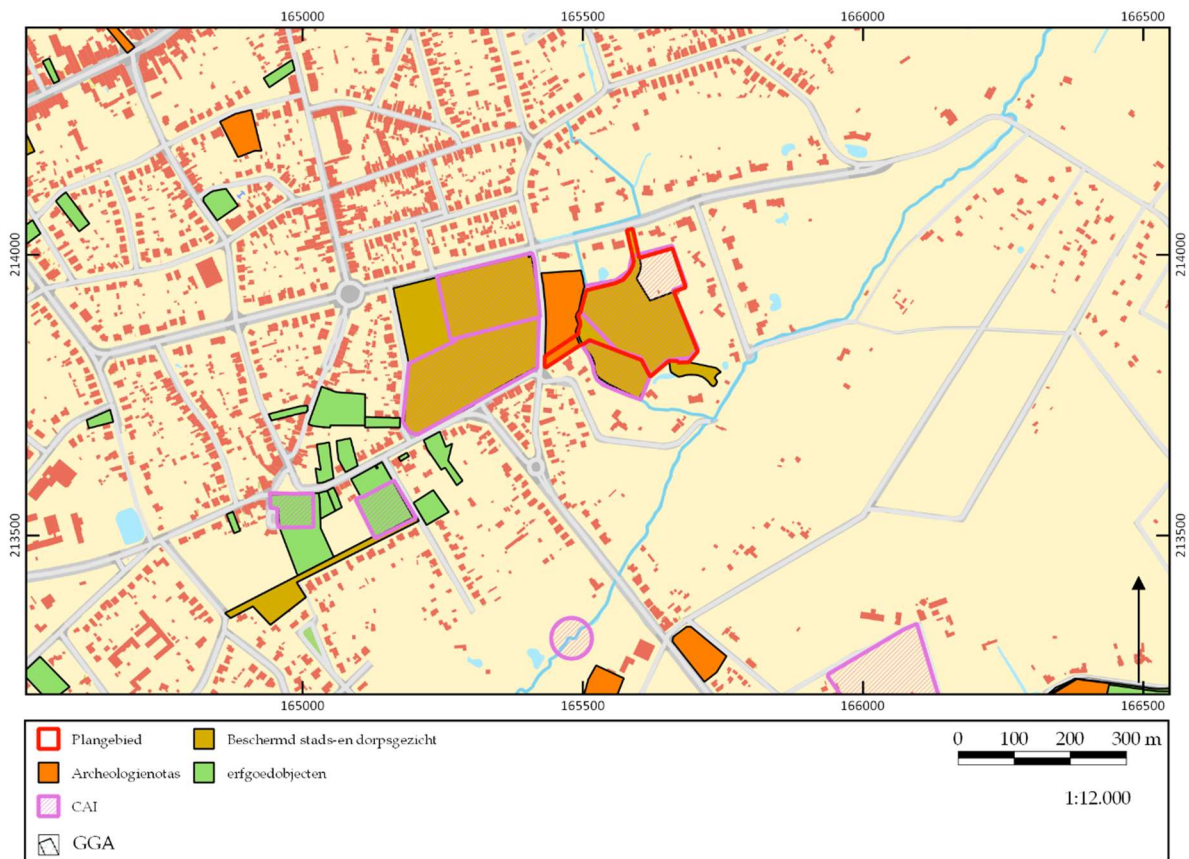
Figuur 17. Uitsnede van de bodembedekkingskaart. ©LARES

5.5.5 Potentiële bodemerosie- en bodembedekkingskaart

De potentiële bodemerosiekaart per perceel geeft voor het plangebied geen informatie en is daarom niet afgebeeld. De bodembedekkingskaart toont de huidige situatie (fig. 16 en 17).

5.6 Archeologische bronnen

Tenslotte is de CAI geraadpleegd (fig. 18). Op basis hiervan is duidelijk geworden in de omgevingen van het plangebied reeds enkele archeologische waarden bekend zijn.⁵

Figuur 18. Overzicht van de waarden uit de CAI. ©LARES

Centraal Archeologische Inventaris:

NEOLITHICUM:

- **CAI ID 105360:** Kleinebeek, Schilde: oppervlakte vondsten uit het neolithicum.

MIDDELEEUWEN:

- **CAI ID 103205:** Kerkplein, Schilde: St. Hubertuskerk uit de volle middeleeuwen.
- **CAI ID 103203:** Alfons Van den Sandelaan, Schilde: 'Diegemhof' of een schans

⁵ Voor alle waarden die in deze tekst zijn opgenomen, geldt dat de CAI is geraadpleegd op 18 september 2020 (<https://cai.onroerenderfgoed.be>). Per genoemde waarde zal dit niet meer herhaald worden. Hetzelfde geldt voor de inventaris van het onroerend erfgoed.

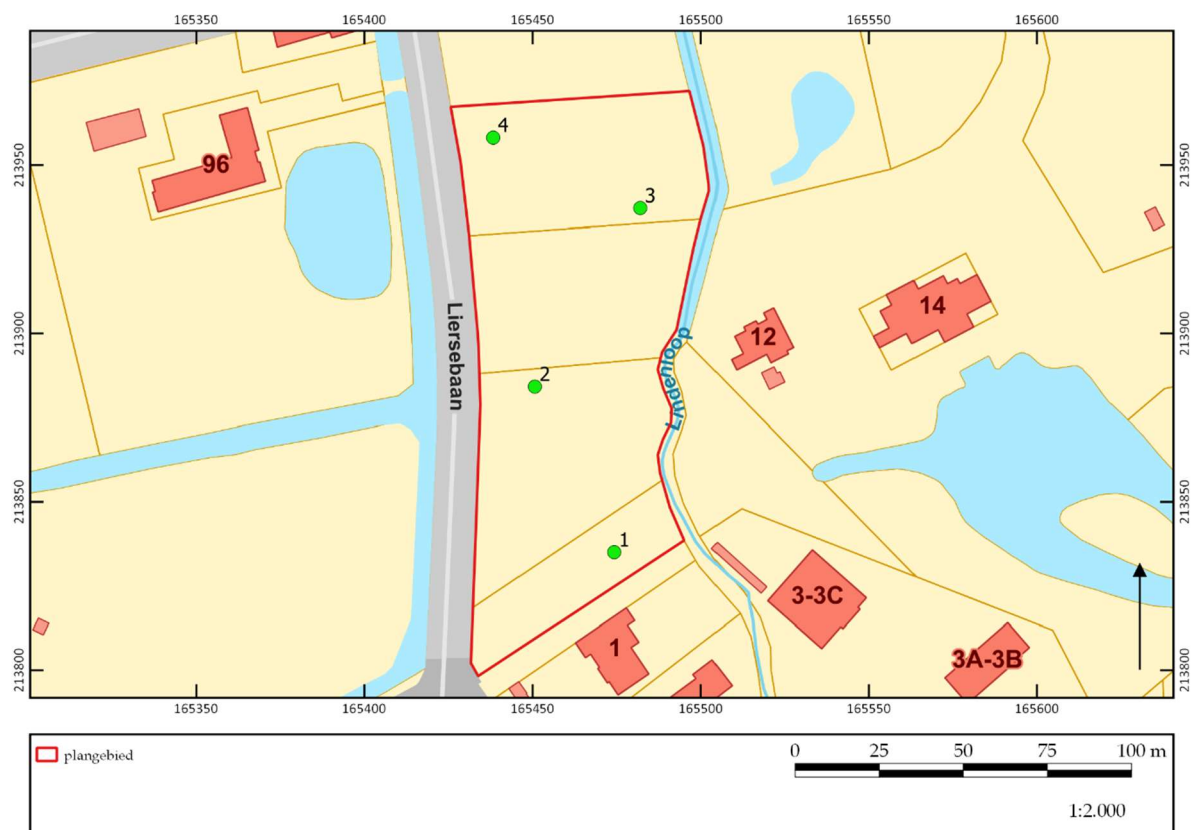
en hoeve uit de volle en late middeleeuwen. Is ook als beschermd dorps- en stadsgezicht (ID 7118), en vastgesteld bouwkundig erfgoed (ID 92011) geklasseerd.

- **CAI ID 103200:** Puttenhoflaan, Schilde: 'Puttenhof' of een laathof en ambtkamer uit de late middeleeuwen. Is ook als beschermd dorps- en stadsgezicht (ID 7118), en vastgesteld bouwkundig erfgoed (ID 92011) geklasseerd.

NIEUWE TIJD:

- **CAI ID 103276:** Pastorijdreef, Schilde: Een eerste pastorie uit de 17^e eeuw (beschermde cultuurhistorische landschappen zijn (ID 7158)).
- **CAI ID 103232:** Alfons Van den Sandelaan, Schilde: Hof van Plaisantie uit de 16^e eeuw, voorloper van kasteel Spreeuwenborg.
- **CAI ID 103197:** Liersebaan, Schilde: Hoeves uit de 15^e eeuw.

Aansluitend aan dit terrein bevindt zich een terrein waar reeds eerder een archeologienota voor is opgesteld (**ID 7137**). Archeologienota en controleboringen uitgevoerd door LARes bvba in 2018. Aan de hand van de controleboringen kon gesteld worden dat het onderliggende bodemarchief dermate verstoord was. Hierdoor was vervolgonderzoek voor het besproken gebied niet van toepassing.⁶

Figuur 19. Locatie controleboringen.

©LARES

Ter hoogte van boring B1 zijn drie pogingen gedaan om de boring te zetten, waarbij de eerste twee telkens stuitten op een diepte van ca. 35-40 cm. De drie pogingen bevinden zich telkens ca. 40 cm van elkaar. Op de derde locatie toont het boorprofiel

⁶ <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/7137>

een opbouw van een 14 cm dikke strooisellaag (bestaande uit bladeren, takjes en zeer veel kleine worteltjes die in los zwart zand zaten), waaronder zich een vuilbruine zandige laag bevindt. Deze laag reikt tot een diepte van 55 tot 60 cm onder het huidige maaiveld en doet recent aan. In boring 2 werden in deze laag half vergaan hout en bladeren aangetroffen (op een diepte van 45 tot 55 cm onder het maaiveld), in boringen 1 en 4 bevatte hij vanaf een diepte van ca. 30 cm ook baksteenfragmentjes. Hier en daar kon een zwarte zandige inclusie waargenomen worden. Verder is het pakket redelijk homogeen in opbouw en kleur. Zowel het half vergane organische materiaal als de inclusies van kleine baksteenfragmentjes laat uitschijnen dat deze laag verrommeld is. Afgaande op de bebossing die op het terrein staat zal dit niet in de laatste paar decennia zijn gebeurd, maar een indicatie van wanneer dit terrein dan wel is verstoord is niet gevonden.

Onder deze vuilbruine laag is de C-horizont onderscheiden. In boringen B1 t/m B3 was deze (zeer) nat, in boring B4 was de C-horizont tamelijk droog. Van invloed hierop zal de nabijheid van de beek zijn. In boringen B1 en B4 bestaat de C-horizont uit geelbruin zand. Dit is ook in boring B2 vastgesteld, maar alleen tot een diepte van ca. 85 cm. Vanaf dan gaat dit over in geelbruin zand dat gevlekt is met grijswit zand. Hetzelfde geldt voor boring B3.

Figuur 20. Boorprofielen. ©LARES

Verder zijn er geen waarden gevonden in:

- Unesco Werelderfgoed
- Gebieden waar geen archeologie aanwezig is
- Wetenschappelijke inventarissen

6 Synthese

In dit hoofdstuk wordt vooreerst een synthese gepresenteerd van de resultaten van het *assessment*. Hierbij wordt telkens aangegeven op welke van de onderzoeksvragen, die voorafgaand aan het bureauonderzoek zijn geformuleerd, een antwoord gegeven kan worden. Ook wordt hier aangegeven wat de impact is van de geplande werken en in hoeverre zij kunnen leiden tot verstoring van het potentieel aanwezige archeologische bodemarchief. Vervolgens wordt een korte synthese gegeven voor een niet-gespecialiseerd publiek.

De volgende onderzoeksvragen zijn voorafgaand aan de bureaustudie geformuleerd:

1. Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische en cultuurhistorische potentieel van het terrein?
2. Welke archeologische sites zijn bekend in of nabij het projectgebied?
3. Wat is de landschapshistoriek/evolutie in gebruik van het terrein?
4. Wat is de impact van de geplande werken?
5. Levert het huidige bronnenmateriaal voldoende informatie op of is er aanvullend vooronderzoek (al dan niet met ingreep in de bodem) nodig? In het laatste geval: welke methode levert het meeste informatie op?

6.1 Synthese voor gespecialiseerd publiek

6.1.1 Samenvatting van de onderzoeksresultaten en beantwoording van de onderzoeksvragen

Om in te kunnen schatten wat het archeologisch en cultuurhistorisch potentieel van het plangebied is, zijn de historische kaarten, de bodem- en geo(morfo)logische kaarten en luchtfoto's bekeken en zijn verschillende inventarissen (waaronder de CAI) en historische/archeologische bronnen geraadpleegd (**onderzoeksvragen 1-2**).

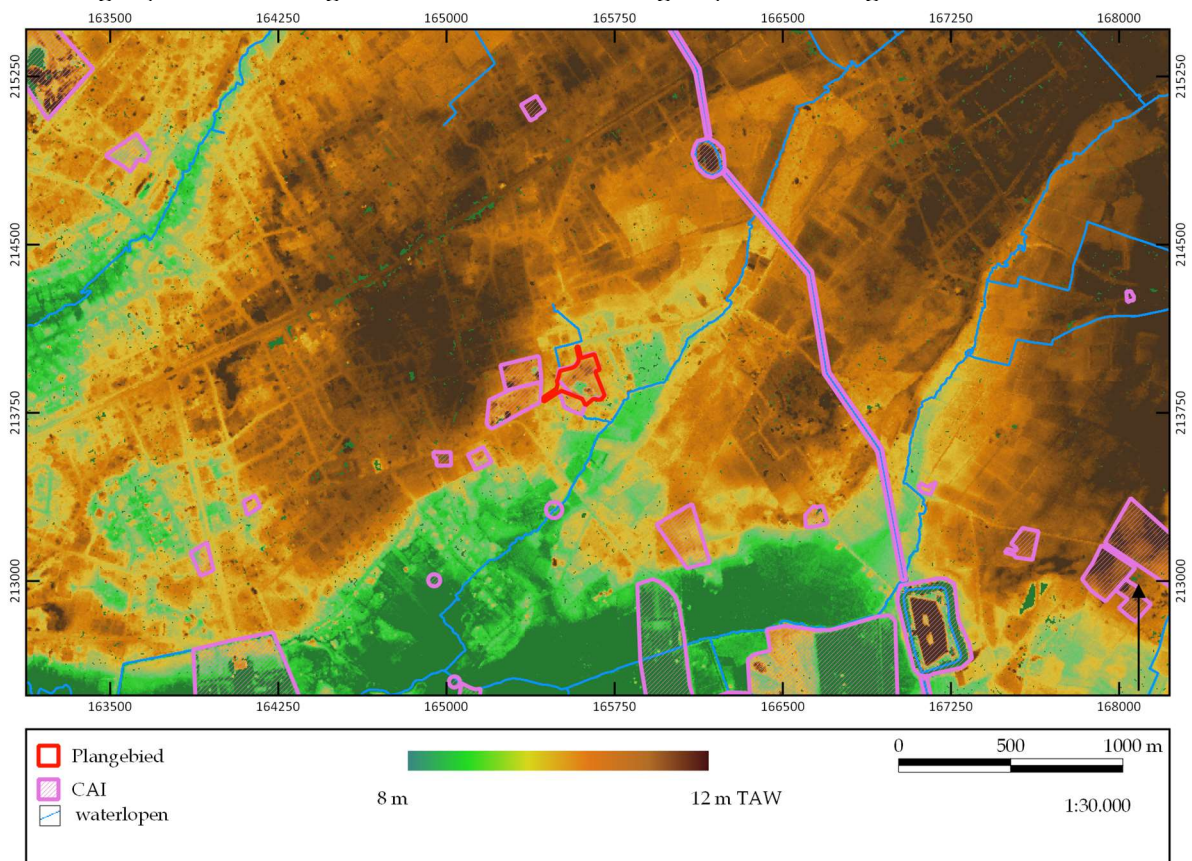
Op basis van het bureauonderzoek blijkt dat het plangebied gelegen is op een ondergrond bestaande uit tertiaire zandige sedimenten. Deze komen voor tot ca. 1,25 m -mv. Helaas is het plangebied gekarteerd als bebouwd en vergraven. Bijgevolg is er geen zekerheid in verband met het bodemtype(n).

Het terrein situeert zich op 90 m ten noordwesten van de Kleinebeek en grenst aan de westelijke zijde onmiddellijk aan de Lindenloop, waardoor het plangebied enerzijds zacht afhelt in westelijke richting van een hoogte van 10,4 m +TAW tot 9,8 m +TAW en anderzijds ook afhelt in zuidoostelijke richting van 10,2 m + TAW tot 9,8 m +TAW. Historisch is de ontwikkeling van Schilde te plaatsen in de middeleeuwen en dit kon ook aan de hand van de omliggende CAI locaties aangetoond worden. In de bredere omgeving van het plangebied gaan de oudste vondsten terug tot in het neolithicum.

Het plangebied zelf is gelegen in een gebied waarvoor tot op heden nog maar weinig archeologische waarden bekend zijn. Wel is het centrale gedeelte van het plangebied sinds de 18^e eeuw deels bebouwd met een aantal omwalde structuren en toegangswegen. De onbebouwde delen van het terrein zijn zowel in gebruik als akker- en bosland. Doorheen de jaren zijn de omwalde structuren uitgegroeid tot het

bestaande kasteel Spreeuwenborg dat op de historisch kaart van Vandermaelen voor een eerste maal bij naam wordt vermeld. Aan de hand van deze informatie is het plangebied ook benoemd als een beschermd stads- en dorpsgezicht.

De bodemkaart daarentegen geeft echter aan dat de bodem in het plangebied, maar ook errond, is afgegraven en bebouwd. Of dit ook echt het geva is en wanneer dit is gebeurd kon niet achterhaald worden. Controleboringen die op het westelijke aangrenzende terrein zijn geplaatst, wijzen uit dat de oorspronkelijke bodemopbouw hier alvast grondig is verstoord, op zijn minst tot 60 cm onder het huidige maaiveld. Aan de hand van deze informatie is de kans aanwezig dat het huidige plangebied ook een dergelijke verstoring kent. Dit zal echter nog objectief vastgesteld moeten worden.

Figuur 21. Overzicht van verschillende CAI locaties op de hoogtekkaart. ©LARES

6.1.2 Impact van vroegere en geplande werken

Het plangebied was historisch gezien deels bebouwd en deels in gebruik als akker- en bosgebied. Meer bepaald het centrale gedeelte van het plangebied is sinds de 18^e eeuw bebouwd met een aantal omwalde structuren en toegangswegen. De onbebouwde delen van het terrein zijn zowel in gebruik als akker- en bosland. Doorheen de jaren zijn de omwalde structuren uitgegroeid tot het bestaande kasteel Spreeuwenborg dat op de historisch kaart van Vandermaelen voor een eerste maal bij naam wordt vermeld. Aan de hand van deze informatie is het plangebied ook benoemd als een beschermd stads- en dorpsgezicht. Tot op heden is de situatie binnen het plangebied nauwelijks veranderd. Centraal staat er nog steeds bebouwing, meer bepaald het kasteel van Spreeuwenborg met een zuidelijke gelegen vijver. Ten noordoosten van

het kasteel zijn tennisvelden en een zwembad gebouwd. Ook in de noordwestelijke hoek van het terrein is nog een structuur/woning merkbaar.

Ter hoogte van het akker- en bosrijke gebied zal de top laag (ploeglaag) van de bodem reeds verstoord zijn, hoewel dit niet heel diepgaand geweest zal zijn. Ter hoogte van de bebouwing en onverharde toegangswegen zal er een diepgaande verstoring invloed hebben gehad op het onderliggende bodemarchief. Aan de hand van controleboringen op het westelijke aangrenzende terrein kon aangetoond worden dat het bodemarchief daar verstoord was. Hoewel dit niet duidelijk is voor het huidige plangebied, geeft de bodemkaart voor het terrein weer dat we te maken hebben met afgegraven en mogelijks verstoorde bodems. Dit zal echter nog objectief moeten worden vastgesteld.

De toekomstige werken voorzien in de afbraak van de noordwestelijk gelegen woning en de plaatsing van een nieuw volume met een ondergrondse garage tot 3,7 m -mv, verhardingen en een toegangsweg tot 0,6 m -mv. Overigens wordt het kasteel gerenoveerd en wordt een nieuw wellnesscomplex (verstoring tot ca. 4 m -mv), bovengrondse parking en verhardingen aangelegd. De toekomstige werken kunnen bijgevolg mogelijk archeologische sites verstoren, indien blijkt dat de bodem hier nog niet is vergraven.

6.1.3 Potentiebepaling, kennisvermeerderingspotentieel en aanbeveling

Potentiebepaling

Op basis van de landschappelijke situatie van het plangebied kan wel gesteld worden dat er een gradiëntsituatie aanwezig is: in het noordwesten en noorden komen hoge delen in het landschap voor terwijl in het zuiden de vallei van de Kleinebeek gelegen is. Bijgevolg is de Kleine beek op 90 m ten zuiden van het plangebied gelegen. Ook aan de westelijke grens van het plangebied stroomt de Lindenloop. Hoewel er geen vondsten uit het paleo- en mesolithicum zijn aangetroffen, is een dergelijke situatie aantrekkelijk voor de jagers-verzamelaars uit deze periode. Bijgevolg wordt een middelhoge kans voorop gesteld worden voor het aantreffen van resten uit deze periode, op voorwaarde dat de bodem niet verstoord is – dit zal nog moeten blijken uit het verdere onderzoek. Vondsten kunnen hierbij bestaan uit stenen artefacten, eventueel ook bot en houtskool kan aangetroffen worden.

Vanaf het neolithicum wordt de landbouw geïntroduceerd. De aanwezigheid van vruchtbare gronden zijn hiervoor erg aantrekkelijk. In de omgeving van het plangebied zijn resten uit het neolithicum en de volle en late middeleeuwen bekend en bijgevolg kunnen dergelijke archeologische resten ook binnen het plangebied verwacht worden. De kans op het aantreffen van vondsten vanaf het neolithicum kan bijgevolg als middelhoog benoemd worden, op voorwaarde dat de bodem niet verstoord is – dit zal nog moeten blijken uit het verdere onderzoek. Deze middelhoge potentie loopt evenwel door tot en met de late middeleeuwen. Vondsten kunnen bestaan uit stenen, metalen of ceramische resten. Verder kunnen ook sporen als

paalsporen, haardsporen of kuilen voorkomen.

Vanaf de nieuwe tijd is op basis van historische kaarten te zien dat het plangebied deels bebouwd was. Bijgevolg kunnen bewoningsresten vanaf de nieuwe tijd verwacht worden binnen het plangebied. Bijgevolg dient er een middelhoge kans op het aantreffen van archeologische resten vooropgesteld te worden, op voorwaarde dat de bodem niet verstoord is – dit zal nog moeten blijken uit het verdere onderzoek. Er kunnen structuren, sporen of andere resten onder het maaiveld aangetroffen worden die zowel met bewoning als met de Eerste Wereldoorlog in verband gebracht kunnen worden.

Kennisvermeerderingspotentieel

Er zijn voldoende argumenten om te stellen dat het plangebied zich in een archeologisch interessante zone bevindt (kasteel van Spreeuwenborg), hoewel de huidige archeologische kennis over perioden voor de nieuwe tijd toch nog als enigszins beperkt kan worden beschouwd. Wel kon aangetoond worden dat het westelijke gelegen terrein grondig verstoord is. Hoewel de bodemkaart aantoont dat het plangebied gelegen is op een vergraven bodem, kan dit niet met zekerheid geconcludeerd worden. Bijgevolg is er weinig geweten over het plangebied en andere aangrenzende terreinen, zodat onbekend is wat er zich hier aan mogelijke archeologische resten in de bodem kan bevinden. Anderzijds is gebleken dat het plangebied een archeologisch interessante situering kent naar analogie met gekende archeologische sites in de bredere omgeving, de middeleeuwse evolutie van Schilde en de aanwezigheid van het kasteel van Spreeuwenborg dat volgens historisch kaartmateriaal al een voorloper had in de 18^e eeuw.

Verder archeologisch onderzoek in een afgebakende zone binnen het plangebied zou dus meer informatie kunnen opleveren over de menselijke aanwezigheid in dit gebied. Het kennisvermeerderingspotentieel wordt als groot ingeschat. Tot nu toe is het beeld over het verleden in het gebied nabij het plangebied toegespitst op de middeleeuwen tot de nieuwste tijd hoewel ook neolithische vondsten in de omgeving voorkomen. Het potentieel op het aantreffen van resten uit andere perioden maken het interessant om bij aanwezigheid van archeologische resten de hiaten in de kennis van de regio op te vullen.

Aanbevelingen

Vanuit de bureaustudie kan geconcludeerd worden dat er voor dit terrein sprake is van een middelhoge potentie wat betreft de periode paleolithicum tot en met de nieuwste tijd. Anderzijds bestaat de kans dat de historische bebouwing de bodem hier al verstoord heeft waardoor ook een eventuele archeologische site verstoord kan zijn. Ook de bodemkaart geeft een sterk verstoorde bodem weer, maar dit is niet objectief vastgesteld. Verder archeologisch vooronderzoek om beter de archeologische potentie van dit terrein in te kunnen schatten wordt raadzaam geacht vanuit een kosten-batenanalyse, waarbij rekening is gehouden met de inspanning van verder onderzoek in functie van kennisvermeerdering. In het programma van maatregelen wordt

onderbouwd welke typen vooronderzoek aangewend moeten worden.

Literatuur

Geraadpleegde websites

<https://www.dov.vlaanderen.be/>

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/>

<https://cai.onroerenderfgoed.be>

<http://www.geopunt.be/>

Geraadpleegde literatuur

Van Ranst, E. & C. Sys, 2000: *Eenvoudige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (Schaal 1:20.000)*, Gent.

Bogemans, F., 2008: *Legende Overzichtskaart Quartairgeologie Vlaanderen*.

Heirbaut, E. 2018: *Archeologienota Liersebaan Schilde, Resultaten, Zoersel*.

Lijst van figuren

projectcode	fig.nr.	type	onderwerp	schaal origineel	schaal afbeelding	aanmaakdatum origineel/afbeelding
2020J52	1	kadasterkaart	aanduiding van plangebied op GRB	1:10.000	1:15.000	September 2020
2020J52	2a-b	Plannen opdrachtgever	Bestaande toestand	nvt	nvt	September 2020
2020J52	3a-g	Plannen en foto's opdrachtgever	Toekomstige toestanden	Nvt	Nvt	September 2020
2020J52	4	historische kaart	uitsnede uit Frickxkaart (144) met aanduiding plangebied	nvt	1:20.000	September 2020
2020J52	5	historische kaart	uitsnede uit Ferrariskaart (1771-1778) met aanduiding plangebied	onbekend	1:10.000	September 2020
2020J52	6	historische kaart	uitsnede uit Atlas der Buurtwegen (1841) met aanduiding plangebied	onbekend	1:10.000	September 2020
2020J52	7	historische kaart	uitsnede uit Vandermaelenkaart (1845-1854) met aanduiding plangebied	onbekend	1:10.000	September 2020
2020J52	8	orthofoto	luchtfoto's uit 1971 met aanduiding plangebied	nvt	1:5.000	September 2020
2020J52	9	orthofoto	luchtfoto's uit 2017 met aanduiding plangebied	nvt	1:2.500	September 2020
2020J52	10	Cartesius	Uitsnede van cartesius 1892	Nvt	Nvt	September 2020
2020J52	11	hoogtekaart	hoogteligging van plangebied op het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II	onbekend	1:30.000	September 2020
2020J52	12	terreindoorsnede	terreindoorsnede	nvt	nvt	September 2020
2020J52	13	bodemkaart	uitsnede tertiair geologische kaart met aanduiding plangebied	onbekend	1:20.00	September 2020
2020J52	14	bodemkaart	uitsnede quartair geologische kaart met aanduiding plangebied	onbekend	1:20.000	September 2020
2020J52	15	bodemkaart	uitsnede bodemkaart met aanduiding plangebied	onbekend	1:7.500	September 2020
2020J52	16	bodemkaart	uitsnede potentiële erosiekaart met aanduiding plangebied	onbekend	1:10.000	September 2020
2020J52	17	bodemkaart	uitsnede bodembedekkingskaart met aanduiding plangebied	onbekend	1:10.000	September 2020
2020J52	18	archeologische kaart	CAI-locaties in de omgeving van het plangebied	onbekend	1:15.000	September 2020
2020J52	19	Grb	Locatie controleboringen 2018	onbekend	1:2.000	September 2020
2020J52	20	Foto	Overzichtsfoto van geplaatste controleboringen 2018	Nvt	Nvt	September 2020
2020J52	21	analysekaart	CAI-locaties geplot op het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II	onbekend	1:25.000	September 2020